

**A GIMNÁZIUM FELSŐFOKU TANULMÁNYOKRA FELKÉSZÍTŐ FUNKCIÓJÁNAK
TÜKRÖZŐDÉSE AZ ÉRETTSÉGI UTÁNI SZÁNDÉKOKBAN
/Csongrád megyei teljes körű felvétel alapján/**

Dr.Merényiné Meleg Csilla

T a r t a l o m

- I. A gimnázium céljának és funkciójának áttekintése
- II. Problémafelvetés
- III. Metodika
- IV. A vizsgálat első szakaszának elemzése
- V. A vizsgálat második szakaszának elemzése
- VI. A gimnáziumi képzési struktúra korszerűsítésére irányuló törekvések a cél- és feladatrendszerrel összefüggésben
- VII. Összegezés, további tervek
- Bibliográfia
- Mellékletek

"... nagy horderejű kérdésnek ítéljük az oktatásügyet, mindenekelőtt azért, mert hatással van milliók életére és jövőjére. A társadalom holnapja nem utolsósorban azon mulik, hogy milyen a mai közoktatási rendszer."

/ Aczél György /

I. fejezet

"Az iskolarendszernek világszerte a középiskola a legkritikusabb láncszeme. A tanulók létszámának ugrásszerű növekedése, a társadalmi-gazdasági igényeket kielégítő differenciálás gondjai, a tudományos-technikai forradalom következményei /egyebek között az általános és a szakképzés egymáshoz való viszonyának újszerű megoldása/ egyre új és új nehézségeket támasztanak."¹

Iskolarendszerünkben a gimnázium helyzetét és funkcióját tekintve speciális helyet foglal el. Legrégebbi iskolatípusunk, de az idők folyamán funkciójában, képzési céljában többször történt változás. Tulajdonképpen híd az iskolarendszerek között. Része volt egy antidemokratikus iskolarendszernek és a demokratizálódás során az új iskolarendszernek is fontos építőköve lett. Kisérjük végig, hogyan fogalmazódott meg eme iskolatípus célja és feladata a különböző történelmi korszakokban!

Az 1879-es tanterv a következőképpen fogalmaz:

"A középiskola az önzetlen szellemi képzés iskolája. E képzés nem igazodik sem az élethivatás, sem a szakszerű foglalkozás követelményeihez ... A középiskola, ha feladatát jól teljesíti, megérteti az ifjuval az erkölcsi és természeti világ törvényszerűségeit ... A gymnasiumnak és reáliskolának az a feladata, hogy az ifjúságot magasabb általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tudományos képzésre elő-

---

1. Dr. Jóboru Magda: Egyéni képesség - tehetség - iskola
Társadalmi Szemle 1971/11. 66-72.

készítse. E feladatot ... a mindenirányu humanisztikus, főleg az ó-klasszikai tanulmányok segítségével ... oldja meg."²

A Horthy-korszakban céljával, követelményrendszerével a társadalmi szelekció eszközévé vált. Nézzük meg, hogy az 1938-as Tanterv hogyan rögzíti eme iskolatípus célját!

"A középiskola nevelő feladata mellett és vele szerves kapcsolatban az európai műveltség színvonalán álló, de a leghatározottabban nemzeti irányu műveltséget ad. A középiskolai műveltség kell, hogy magában foglalja a korunk művelődési színvonalától előírt humanisztikus és reális elemeket. Ennek a műveltségnek mégis olyan magyar nemzeti műveltségnek kell lennie, amelynek birtokában és anyagának ismeretében az iskolát végzettek hasznos tagjai lehetnek a magyar társadalomnak, képzett munkásai a magyar közéletnek és etikus világnézetű polgárai az államnak."³ "A gimnázium neveli a nemzet vezető értelmiségét."⁴

Hogy eme műveltséget kik sajátíthatták el, kik számára volt nyitott a gimnáziumok ajtaja, arra Földes Ferenc mutatott rá "A munkásság és a parasztság kulturális helyzete Magyarországon" c. tanulmányában. Műve a szociológiai megközelítésmód korai jelentkezése hazánkban.⁵

---

2. Dr. Fináczy Ernő: A magyarországi középiskolák multja és jelene
Budapest, 1896. Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája 91.o.

3. Tanterv a gimnázium és leánygimnázium számára.
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 3.o.

4. U.o. 76.o.

5. Földes Ferenc: A munkásság és a parasztság kulturális helyzete Magyarországon
Földes Ferenc válogatott művei. Tankönyvkiadó Bp.1957.139.o.

Az ellenforradalmi rendszer 1945 áprilisában összeomlott. Az új magyar állam népi demokratikus átszervezésével egyidőben nagyarányú kulturforradalom bontakozott ki, melynek során köznevelésünk szervezete és tartalma megváltozott.

A gimnázium és a középfoku oktatás reformjára irányuló első jelentősebb munkálatok eredményeképpen - tantervek nélkül s ennek megfelelően a közös művelődés törzsanyagának elkészítése nélkül - 1949 őszén valamennyi középiskola "gimnáziummá" alakul át. A középfoku oktatás lényeges reformjára 1950-ben kerül sor.

A párt 1950-es márciusi határozata után elkészül az általános gimnázium tanterve és óraterve, s ugyanez év decemberében új gimnáziumi rendtartás lép életbe.

Az új tanterv szerint az általános gimnázium célja: "hogy tanulóifjúságunkat Népköztársaságunk öntudatos, fegyelmezett állampolgárává, a dolgozó nép hűséges fiává, a szocializmus építőjévé nevelje - a közösség, a nép, a haza önzetlen szolgálatának, a munka szeretetének és megbecsülésének, a nemzeti függetlenség, a dolgozók nemzetközi harca érdekében való önfeláldozásnak és bátorságnak szellemében."

Az általános gimnázium feladata: "hogy az általános iskolákban megszerzett ismereteket elmélyítse és továbbfelessze, a tananyagban, az oktató és nevelő munkában érvényesítse a marxista-leninista világnézetet, harcoljon a reakció, idealista szemlélet ellen, megismertesse a társadalom

szerkezetének és fejlődésének törvényeit, különös gondot fordítson a természettudományos ismeretek tanítására és gyakorlati alkalmazására, az oktatást szervesen összekapcsolja a munkára való neveléssel, a gyakorlati élettel, ismertesse a magyar és az egyetemes emberi kultúra és történelem haladó és demokratikus hagyományait, küzdjön a polgári nacionalizmus és a kozmopolitizmus ellen, a tanulókat a középiskolai ismeretek alapján betölthető munkakörök ellátására alkalmassá tegye és egyetemi, főiskolai tanulmányokra előkészítse.”⁶

1951-ben külön törvényerejű rendelet rögzítette az általános gimnázium szocialista jellegű reformját. Az általános gimnázium feladata az általános iskolában megszerzett ismeretek elmélyítése és továbbfejlesztése, továbbá az egyetemi és főiskolai tanulmányokra való előkészítés. A törvényerejű rendelet értelmében az általános gimnáziumot természettudományi /reális/ és nyelvi-történeti /humánus/ tagozattal kell megszervezni. A reális tagozat elsősorban természettudományi és technikai irányu, humánus tagozata pedig elsősorban nyelvi, társadalomtudományi és művészeti irányu, felsőfoku tanulmányokra készít elő. Az általános gimnáziumban szerzett érettségi bizonyítvány valamennyi főiskolán és egyetemen tanulmányok folytatására jogosít.⁷

---

6. Simon Gyula: A köznevelésügy fejlődésének néhány sajátossága. Nevelésügyünk husz éve c. kötet 1945-1964. Tankönyvkiadó, Budapest 1965. 49-50.o.

7. U.o. 67-68.o.

A társadalom és a technika azonban növekvő követelményekkel lép fel a középfoku oktatás meglévő szervezetével és funkciójával szemben. Erre a nyomásra a gimnázium reformok hosszú sorával válaszol /világszerte is/. Míg korábban egyértelműen a továbbtanulásra felkészítő funkciója szerepelt célként, addig az 1958-59-es években sor kerül a gyakorlati foglalkozások és az egynapi gyakorlati munka kísérleti bevezetésére.⁸

1961-ben az oktatási rendszer egészét átfogó reformra került sor. Ennek kapcsán ismét napirendre került a gimnázium képzési céljának a megfogalmazása, amely az 1961. évi III. törvényben nyer végleges formát.

"11. §. A gimnázium elmélyíti és bővíti az általános iskolában szerzett ismereteket; továbbfejleszti a tanulók műveltségét, szocialista világnézeti, erkölcsi, esztétikai és testi nevelését; és valamely szakmában előképzést nyújt.

12. §. /1/ A gimnázium oktató - nevelő és szakmai előkészítő munkáját e képzés szakirányának megfelelő ipari, mezőgazdasági vagy egyéb üzem, illetve intézmény / ... / együttműködésével végzi, a gimnáziumban a hét öt napján elméleti, egy napján gyakorlati oktatás folyik."⁹

E törvény alapján bevezették a gimnáziumokban az 5+1-es rendszerű képzést, amely szakmai előképzéssel párosult.

---

8. U.o. 77-78.o.

9. 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. Köznevelés XVII. évf. 20.sz. 610-612 p.

1965-ben módosítás történt ebben az iskolatípusban: a munkára nevelés fenntartásával megszüntették a szakmai előképzést.

A következő állomás a gimnáziumok történetében a művelődésügyi miniszter 150/1963. /M.K.12./ MM számú utasítása volt: "A gimnáziumokban a reál és humán tagozatu óratervek helyett az 1963/64. tanévtől kezdődően fokozatosan egységes óraterv lép életbe." Ez az egységes óraterv azonban nem sokáig funkcionált, mert a gimnázium általánosan képző funkciója mellett szükségessé vált a képzés differenciálása. Így születtek meg a szakosított tantervű osztályok.

"A művelődésügyi miniszter 133/1964. M.K.13./ MM számú utasítása az 1964/65. tanév fő feladatairól az alsó- és középfoku oktatási intézményekben. Az egyes közismereti tárgyak iránt különösen érdeklődő és kiemelkedő képességű tanulókkal való foglalkozás igen alkalmas formái a tagozatok és a szakkörök. A tagozatokat a következő tanévben továbbfejlesztjük, és megjelentetjük a tagozatok szervezését, működését szabályozó alaprendeletet."

Eme osztályok létét a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1965. évi 24. számú törvényerejű rendelete ismeri el: "11. §. /2/ A tanulók valamely tantárgyban megnyilvánuló különös érdeklődésének kielégítésére, hajlamaik, képességeik fokozott kibontakoztatására szakosított tantervű gimnáziumok, illetőleg osztályok adnak lehetőséget."

Míg a szakmai előképzésre irányuló reform a munkára

nevelést, a gyakorlati életre felkészítést próbálta megoldani, addig a szakosított tantervű osztályok a továbbtanulásra való alaposabb felkészüléshez nyújtottak segítséget.

Az 1965. évi Tanterv és Utasítás a gimnáziumok számára a következőképpen rögzíti a gimnázium célját:

"A gimnázium célja: hogy - továbbfejlesztve az általános iskola oktató-nevelő munkáját - munkaszerető, sokoldalúan fejlett, általánosan művelt közösségi embereket neveljen, akik

képesek felsőfoku tanulmányok folytatására, szakmai képesítés megszerzésére, önművelésre, valamint általános irányú középiskolai végzettséghez kötött munkakörök betöltésére,

igénylik a művelt, az egészséges, tevékeny életmódot, megtartják a szocialista együttélés szabályait.

Ehnek érdekében a gimnázium

alakítsa a kommunista ember személyiségét, fejlessze és tudatosítsa a tanulók szocialista világnézetét, erkölcsét, izlését és magatartását;

nyújtson a korszerű általános műveltség körébe tartozó ismereteket, tájékozottságot, alakítsa ki jártasságot és készségeket az alapvető tudományágakban és a művészetekben, sokoldalúan fejlessze a tanulók képességeit;

továbbfolytatva az általános iskolai politechnikai nevelést, készítse fel a tanulókat a gyakorlati életre, és

- ahol lehetőség van rá - folytasson valamely szakmában vagy szakmacsoportban szakmai előképzést;

elégítse ki szakosított tantervű osztályokban, szakkörökben, sportkörökben, a rendkívüli tárgyak keretében a tanulók valamely tudományág, nyelv, művészet vagy sportág iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődését, bontakoztassa ki hajlamaikat, jártasságaikat."

A Neveléstudomány c. egyetemi tankönyv¹⁰ iskolarendszerünkkel foglalkozó fejezete a következőképpen jellemzi a gimnáziumot: "A gimnázium általánosan képző középiskola, amely egy bizonyos tantárgyban / ... / elmélyültebb képzésben részesítheti a rátermett tanulókat ... Elsősorban azoknak a gyerekeknek az iskolája, akik elméleti kérdések iránt fogékonyak, szellemi pályákon kívánnak elhelyezkedni, a középiskola befejezése után is tovább akarnak tanulni. A gimnázium elsőrendű feladata tehát az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra való felkészítés ... A gimnázium ... gyakorlati képzésben is részesíti tanulóit ... Ez a gyakorlati képzés azonban nem vállalkozhat ... szakmai képzésre vagy szakmai előképzésre."

A következő állomás a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1972. június 15-i határozata Az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól. A párt-határozat előkészítése során a következőket állapították meg:

---

10. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány
Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 216.o.

"A gimnázium továbbtanulásra felkészítő funkciója az utóbbi években erősödött /az egyetemekre, főiskolákra felvetteknek 72 %-a gimnazista/, de a gimnáziumban érettségizetteknek még így is csupán 30-35 %-a tanul tovább felsőoktatási intézményekben. A tovább nem tanulóknak a gyakorlati életre való megfelelő előkészítése azonban megoldhatatlan."¹¹

E ténymegállapítás után a gimnázium célját a párthatározat a következőképpen rögzíti:

"A gimnáziumok feladata elsősorban a továbbtanulásra való felkészítés legyen. A tovább nem tanulókat a gimnázium segítse a gyakorlati életre való felkészüléshez is."¹²

Marx György a tudományos-technikai forradalom és az iskolák kapcsolatát vizsgálva a gimnáziumokról a következőképpen nyilatkozik:

"A gimnázium az általános műveltség műhelye, azonkívül főleg rajta vezet az ut a legtöbb felsőoktatási intézménybe"¹³

E rövid áttekintés után is láthatjuk, hogy a gimnáziumok feladatában közös elemként a továbbtanulásra felkészítés szerepel. A probléma azonban ott jelentkezett, hogy a gimnáziumba bekerült tanulók közül egy jelentős hányadot vagy nem

---

11. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai.
Válogatott dokumentumok gyűjteménye
Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 58.o.

12. U.o. 58.o.

13. Dr. Marx György: Iskolák a tudományos-technikai forradalomban.
Társadalmi Szemle 1972/2. 51.o.

vettek fel a felsőoktatási intézményekbe, vagy pedig nem is jelentkeztek továbbtanulásra.

A célok és feladatok tisztázása átvezet bennünket egy másik vizsgálódási körhöz. Minden iskolarendszer és ezen belül az egyes iskolatípus pályairányító mechanizmust működtet.

Felvetődik a kérdés, hogy a célok és feladatok ismeretében hogyan valósul ez meg a gimnázium esetében.

II. fejezet

A gimnázium speciális helyet foglal el iskolarendszerünkben a pályairányítás szempontjából is. Míg a másik két középfoku iskolatípus, a szakközépiskola és a szakmunkásképző intézet egy-egy pályára, pályacsoportra készít fel, addig a gimnáziumnál az iskolaválasztással nem dől el a pályaválasztás. Az általános iskola után a középfoku iskolatípusokba való irányulás tehát részben pályaválasztás, részben pedig iskolaválasztás.

"A középiskolába általában azok a tanulók pályáznak, akik - legalábbis osztályuk viszonylatában - a legjobb tanulmányi eredményt érték el. A tanulmányokban való eredményesség tehát felfogható úgy is, mint egy követelményszintnek való megfelelés, ill. optimális beállítódás valamilyen feladatra. Annak szem előtt tartásával, hogy a pályaválasztást számos egyéb probléma is befolyásolja, valószínűnek látjuk, hogy azok a tanulók, akik az iskolai ismeretelsajátításban a legjobb eredményeket érték el, a pályaválasztás szempontjából is érettebbnek tekinthetők. Differenciáltabban tudják felfogni a pályakövetelményeket, saját meglevő képességeiket, ill. azok összefüggését valamilyen életpályával. Ugyanakkor azok a tanulók, akik intellektuális téren relatíve kedvezőbb helyzetben vannak, tényleges választásukat további négy évre elodázhathatják. Ez a körülmény egyben azt is jelenti, hogy helytelen választás esetén is nagyobb lehetőségük van a pályakorrekcióra. A pályakorrekció lehető-

sége gyakorlatilag abból adódik, hogy még a legspeciálisabb tantervű középiskola is számos szakterület felé való orientálódást tesz lehetővé.¹⁴

Jelen munkánkban a következő kérdés foglalkoztatott bennünket:

Az 1972-es párthatározat világosan leszögezi, hogy a gimnázium feladata elsősorban a továbbtanulásra felkészítés. Ebből következik, hogy eme iskolatípus követelményrendszere a fenti feladathoz igazodik. A feladatok teljesítése a gimnáziumban tanulóktól nagy erőfeszítést igényel. "A gimnázium szakmát nem ad, de nem biztosítja a rendkívül éles versenyben a továbbtanulást sem, a kockázat tehát igen nagy".¹⁵ Az ide jelentkező tanulóknak tehát egyrészt megfelelő előképzettséggel kell rendelkezniük, hogy a gimnáziumban helyt tudjanak állni, másrészt tisztában kell lenniük azszal, hogy a gimnázium szakképesítést nem ad. Az érettségi után vagy a továbbtanulást választják, vagy olyan munkakörben helyezkednek el, amelynek betöltéséhez az érettségi bizonyítvány elegendő.

A megfelelő előképzettséghez támpontot az általános iskolai bizonyítvány ad, az érettségi utáni szándékok meg tudakolásából pedig a célok, feladatok és az iskolaválasztás egymáshoz való viszonyára következtethetünk.

---

14. Dr. Völgyesy Pál: A pályaválasztási döntés előkészítése
Tankönyvkiadó, Bp. 1976. 9-10.o.

15. Ferge Zsuzsa: A társadalmi struktúra és az iskolarendszer
közötti néhány összefüggés.
Szociológia 1972/1. 10-35.

E probléma megközelítése éppen ezért csak úgy képzelhető el, ha vizsgálódásunkat egy folyamatba illesztjük bele, mely folyamat tulajdonképpen azzal indul el, hogy az általános iskolában tanulók közül kik és milyen céllal szeretnének gimnáziumban továbbtanulni. Ehhez támpontot az 1971/72-es tanévben végzett országos reprezentatív¹⁶ és az 1972/73-as tanévben végzett Csongrád megyei¹⁷ teljes körű felvétel ad, amely az általános iskolai 7. osztályos tanulók pálya- és iskolaválasztási szándékait kutatta.

E felmérések tanulsága, összefoglaló megállapításai közül témánk szempontjából a következőket tekintjük kiindulópontnak.

1. A továbbtanulási szándékok és a beiskolázási lehetőségek nem fedik egymást. A középfoku iskolatípusok közül gimnáziumba jóval többen orientálódnak, mint amennyi a beiskolázási lehetőség.

A Csongrád megyei 1972/73. tanévi teljes körű felvételen e tény a következőképpen tükröződik.

---

16. Módszertani megjegyzések a 7. osztályos általános iskolai tanulók iskolaválasztási szándékainak vizsgálatához
Országos Pályaválasztási Intézet 1972.
Kiadja: Nagy László igazgató

17. A 7. osztályos általános iskolai tanulók pályaválasztási szándékai az 1973/74-es tanévre /stencil/

I. táblázat

Az 1972/73. tanévben 7. osztályosok szándéka
összevetve az 1973/74. tanévi beiskolázási
lehetőségekkel

Megnevezés	Választás	Beiskolázási lehetőség
Gimnázium	24,3 %	18,8 %
Szakközépiskola	37,1 %	34,6 %
Szakmunkásképző	38,6 %	46,6 %
Összesen:	100,0 %	100,0 %
	N = 3739	N = 5376

Megjegyzés: mivel a beiskolázási lehetőség csak a középfoku iskolákra adott, ezért az összehasonlítás kedvéért a 7. osztályosoknak is csak azt a csoportját vizsgáltuk, akik középfoku iskolatípusba kívánnak jelentkezni az általános iskola befejezése után. Az abszolút számok közötti különbség tehát egyrészt a fentiekből adódik, másrészt abból, hogy a beiskolázás tényszámai az 1 évvel idősebb korosztályra vonatkoznak. /A vizsgálatban részt vevő korosztály létszámának megfelelő beiskolázási térkép akkor még nem készült el./ Az összehasonlítást ettől függetlenül indokoltnak tartjuk, mivel

a beiskolázási lehetőség és az orientálódás arányában mutatkozó különbségekre felhívja a figyelmet.

2. A tanulmányi átlageredményeket vizsgálva az is nyilvánvalóvá vált, hogy gimnáziumba nem mindig azok jelentkeznek és nyernek felvételt, akik érdeklődésük, rátermettségük, előképzettségük szerint leginkább alkalmasnak tekinthetők gimnáziumi tanulmányokra.

II. sz. táblázat

A gimnáziumba irányulók tanulmányi átlageredménye

Megnevezés	Összesen	Ebből tanulmányi átlageredmény szerint			
		4,7-5	3,7-4,6	2,7-3,6	2,7 alatt
Országos felvétel	100,0=2692	29,0	54,0	15,3	1,7
Csongrád megye	100,0= 907	40,9	50,2	8,4	0,5

Megjegyzés: a tanulmányi átlageredményeket vizsgálva látjuk, hogy a többség valóban az ugynevezett jó tanulókhoz tartozik. A relative kedvező összkép mögött azonban számtalan megoldatlan probléma húzódik meg.

3. Tovább szűkítve a kört: a különböző típusu gimnáziumi osztályokba irányulást és a tanulmányi átlageredményeket együttesen vizsgálva a következőket

figyelhettük meg az országos felvétel alapján.

III. sz. táblázat

A különböző típusú gimnáziumi osztályokba való irányulás
tanulmányi átlageredmény szerint

Megnevezés	Összesen	Ebből tanulmányi átlageredmény szerint			
		4,7-5	3,7-4,6	2,7-3,6	2,7 alatt
Általános tantervű	1171 43,5 %	21,7	55,9	19,9	2,5
*Humán tagozat	469 17,4 %	35,6	56,9	19,9	0,5
*Reál tagozat	804 29,9 %	40,3	49,8	9,5	0,4
Rajz, ének zene, testnev.	248 9,2 %	14,9	53,2	27,8	4,1
Összesen:	2692 100,0 %	29,0	54,0	15,3	1,7

* Megjegyzés: humán tagozatba soroltuk az idegen nyelvi szakosított tantervű osztályokat,
reál tagozatba pedig a matematika, fizika, biológia, kémia szakosított tantervű osztályokat.

A kapott adatokat vizsgálva úgy tűnik, hogy összefüggés fedezhető fel a tanulmányi eredmény és a gimnáziumi osztályba való irányulás között: a reál tagozatra jelentkezőknek csaknem a fele a legjobbakhoz tartozik, csökken ez az arány a humán tagozatra irányulóknál, és az általános tantervű gimnáziumi osztályba készülőknek csak egyötöde tartozik a legjobb

átlageredményűek csoportjába. Felvetődik a kérdés, hogy vajon ez a jelenség megfigyelhető-e a már gimnáziumban tanulók hasonló csoportjánál.

A fentiek alapján látjuk, hogy a leendő gimnazisták csoportja már több szempontból problematikus. Eme kiindulóhelyzet igazolja kérdésfeltevésünk jogosultságát, mely szerint diszkrepancia mutatkozik a gimnáziumban tanulók és az iskolatípus céljai, feladatai között. Eme általános feltételezésen belül mélyebb vizsgálatot igényel a tanulmányi átlageredmény és a gimnáziumi osztály típusa közötti feltételezett kapcsolat.

E kérdésekre a Csongrád megyei 3. osztályos gimnazisták érettségi utáni szándékainak a vizsgálatával szerettünk volna választ kapni.

E szándékvizsgálat nem a gimnazisták pályaválasztását kutatja. Jelen munkánkban a célunk csak az volt, hogy az adott iskolatípus céljai, valamint a gimnazisták szándékai mennyiben adekvátak. Éppen ezért nem tettük vizsgálat tárgyává azokat a tényezőket, amelyekre a korábbi felmérések már választ adtak.¹⁸ Így nem vizsgáltuk a gimnáziumban tanulókat a szülők foglalkozása, iskolai végzettsége, valamint földrajzi terület szerint. Erdész Tiborné és Timár János felmérése ugyanis igazolta azt, hogy "a szülők iskolázottsága és fog-

---

18. Erdész Tiborné-Timár János: A családi-társadalmi környezet szerepe a fiatalok továbbtanulásában, pályaválasztásában és az oktatás tervezése. Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1966. Akadémiai Kiadó, Bp. 1967. 79-140.o.

lalkozása mint egymással kölcsönösen összefüggő tényezők, együttesen éreztetik hatásukat a fiatalok tanulmányi eredményére és részben ezen keresztül, részben közvetlenül szignifikánsan meghatározzák a fiatalok pályaválasztását."¹⁹ "... minél magasabb iskolázottsági szinten állnak a szülők, minél bonyolultabb az általuk végzett munka, annál nagyobb arányban választják a gyermekek a középiskolai továbbtanulást, ezen belül különösképpen a gimnáziumot ..."²⁰ "... minél nagyobb a település, annál magasabb ... a továbbtanulást igénylő fiatalok aránya."²¹

A korábbi vizsgálatok ugyancsak kimutatták azt is, hogy a szülők foglalkozása szerint eltérés fedezhető fel a gimnáziumi általános tantervű és a tagozatos osztályok összetételében.²²

A szellemi dolgozók gyermekei a tagozatos osztályokat részesítik előnyben, míg a többi foglalkozási csoport gyermekei inkább az általános tantervű osztályokban találhatók.

---

19. U.o. 102.o.

20. U.o. 95. o.

21. U.o. 103.o.

22. Módszertani megjegyzések a 7. osztályos általános iskolai tanulók iskolaválasztási szándékainak vizsgálatához
Országos Pályaválasztási Intézet 1972. 38-39.o.
Kiadja: Nagy László

III. fejezet

Eddigi feltételezéseinkre és kérdéseinkre a választ a Csongrád megyei 3. osztályos gimnáziumi tanulók teljes körű vizsgálatától vártuk.

A harmadik osztályos gimnazisták kiválasztása több szempontból is célszerűnek látszott:

1. Ebben az osztályban már felelősséggel merül föl a tanulóknak a kérdés: mi lesz velem az érettségi után. A gimnáziumban eltöltött két év alatt megtörténhetett képességeik és érettségi utáni lehetőségeik egybevetése, tehát szándékaikat reálisabbnak értékelhetjük, mint esetleg első vagy második osztályban.
2. Ugyanakkor a változtatásra még alkalmuk van, hiszen a jelentkezési lapok kitöltése, a mindenki számára végleges döntés még csak egy év múlva lesz. Így egy kétlépcsős folyamatot követhetünk nyomon: mennyiben változnak a szándékok az érettségig.
3. Végül: ezzel is hangsúlyozni szeretnénk volna a döntési folyamat bonyolultságát, összetettségét, amely elindul az általános iskolában és - jelen esetünkben - tulajdonképpen a gimnázium végén sem zárul le.

A vizsgálat két etapban történt. Az első etap célja a 3. osztályosok érettségi utáni szándékainak vizsgálata kérdőív segítségével.

A feldolgozás megkönnyítése érdekében zárt kérdéseket alkalmaztunk. A felvétel 852 gimnáziumi tanulót érintett. A válaszok feldolgozása kézi úton történt.

A kérdőíveket 1973 novemberében küldtük ki a Csongrád megyei gimnáziumokba a 3. osztályos tanulói létszámnak megfelelően. Az igazgatókhoz intézett kísérőlevélben ismertettük felmérésünk célját, és kértük az iskola segítségét. A kérdőívekhez mellékelünk még egy kísérőlevelet, amely a gimnazistákhoz szólt. Ebben is szóltunk felmérésünk céljáról, valamint kértük, hogy a kérdésekre őszintén válaszoljanak. A kérdőíveket név nélkül kértük vissza. A visszaküldés határideje 1973. december 1-e volt.

A kérdőív a következő kérdéseket tartalmazta:

I. Legutolsó tanulmányi eredményed:

- 1./ 4,7 - 5
- 2./ 3,7 - 4,6
- 3./ 2,7 - 3,6
- 4./ 2,7 alatt

II. Milyen jellegű osztályba jársz?

- 1./ általános tantervű
- 2./ tagozatos, és pedig .....

*III. Miért a gimnáziumi továbbtanulást választottad az általános iskola befejezése után?

- 1./ felsőfoku intézményben kívántam továbbtanulni
- 2./ szüleim ajánlották
- 3./ egyéb, és pedig .....

Megjegyzés: Sajnálatos módon a feldolgozás során vettük észre, hogy az erre a kérdésre adott válasz-

lehetőségek nem zárják ki egymást. Hibánkat akkor már korrigálni nem tudtuk. A helyesbitésre következő felmérésünk adott lehetőséget, melyet a fakultatív képzési rendszerű gimnáziumi osztályokban végeztünk.

IV. Mik a terveid a gimnázium elvégzése után?

1./ továbbtanulok

a/ egyetemen

b/ főiskolán

c/ egyéb felsőoktatási intézményben

2./ szakmát tanulok

3./ munkát vállalok

a/ fizikai

b/ szellemi

V. Ha az érettségi utáni szándékom nem sikerül, akkor mit teszel?

1./ addig nem nyugszom, míg meg nem valósul

2./ még egyszer megpróbálom

3./ többet nem próbálkozom

4./ még nem tudom

5./ egyéb, éspedig .....

A kérdőívek feldolgozása 1974 márciusában befejeződött. A feldolgozás során a tanulókat a tagozatos osztály jellege szerint különböztettük meg. A szakosított tantervű osztályba járókat aszerint osztottuk két részre, hogy humán

vagy reál jellegű osztályba járnak-e. Reál jellegűbe soroltuk a kémia, biológia, matematika, fizika tagozatosokat, humán jellegűbe pedig az orosz, angol, francia, német, azaz idegen nyelvi tagozatosokat. A tanulmányi átlageredményt azért tartottuk fontosnak megkérdezni, mert így a korábbi vizsgálatokhoz viszonyítani tudtuk a kapott eredményeket. Különösen érdekesnek ígérkezett a 7. osztályosok vizsgálatának eredményeivel való egybevetés. Ezenkívül ez volt az utolsó tanév, amikor az átlageredmény még érvényben volt.

Az értékelés, elemzés során a következő problémaköröket vizsgáltuk:

1. Az általános iskola után a gimnáziumot választók indokai összevetve a gimnáziumot választó 7. osztályosok indokával. Itt jegyezzük meg, hogy vizsgálatunk nem longitudinális, tehát az általános iskolások és a gimnazisták esetében két különböző populációról van szó. Az összehasonlítást mégis indokoltnak tartjuk, mert - mindkettő teljes körű felmérés - a tendenciákat nyomon tudjuk követni.
2. A gimnázium elvégzése utáni tervek tudakolásával azt vizsgáltuk, hogy a gimnáziumban eltöltött két és fél év milyen változásokat hozott ugyanezen csoport általános iskola utáni szándékaihoz képest.
3. A kérdőív utolsó kérdésével a választási motívum szilárdságára helyeztük a hangsúlyt.

Mindhárom problémakör vizsgálatánál jelentős szere-

pet kapott a három gimnáziumi osztálytípus /általános tantervű, humán és reál tagozat/ szerinti különbség.

4. Végül utolsó elemzési szempontunk a tanulmányi átlageredmény, a kérdésekre adott válaszok és az osztálytípusba járás összefüggésének vizsgálata volt.

E problémakörüket nemcsak a gimnáziumok összességénél elemeztük, hanem két gimnáziumot külön is kiemeltünk e célból. E módszer lehetőséget adott arra, hogy megfigyeljük: az általános tendenciák mennyiben érvényesek konkrét esetben.

Választásunk a szegedi Tisza-parti és a Radnóti Gimnáziumra esett, mivel az előbbiben csak általános tantervű osztályok működnek, az utóbbiban pedig főleg reál tagozatok. A második etapban a két gimnázium tanulóinak a sorsát követtük nyomon. A kapott adatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a gimnáziumok összességénél tapasztalható tendenciák a kiemelt gimnáziumokra is érvényesek. A különbség csak annyi volt, hogy a kiválasztott gimnáziumok esetében a tendenciák jóval határozottabb, élesebb formában jelentkeztek. Ebben a szakaszban a célunk az volt, hogy megvizsgáljuk: hogyan és milyen mértékben változott meg a 3. osztályos szándék az érettségi után.

Feltételeztük ugyanis, hogy a konkrét döntésnél, a jelentkezési lapok kitöltésénél változni fog az első etapban

kialakult kép. Továbbmenve: feltételeztük, azt is, hogy eme változás szintén összefüggésben van a tanulmányi átlageredménnyel és a gimnáziumi osztály típusával.

E kérdés elemzésénél a kitöltött jelentkezési lapokra, valamint az adott gimnáziumok nyilvántartására támaszkodtunk. Munkánkat a vizsgálat mindkét szakaszában megkönnyítette a gimnáziumok együttműködési készsége, melynek következtében minden kérdőívet visszakaptunk, és valamennyi értékelhető is volt.

IV. fejezet

Mielőtt az egyes problémaköröket közelebbről elemeznénk, ismerkedjünk meg a Csongrád megyei gimnáziumokkal és a vizsgálatban részt vevő tanulókkal! A felmérés idején kilenc gimnázium volt a megyében: Szegeden négy, Makón, Csongrádon, Szentesen, Hódmezővásárhelyen és Kisteleken egy-egy. A harmadik osztályos tanulói létszám a következőképpen alakult az egyes gimnáziumokban:

IV. sz. táblázat

A gimnáziumi 3. osztályos tanulólétszám
az 1973/74. tanévben
/Csongrád megye/

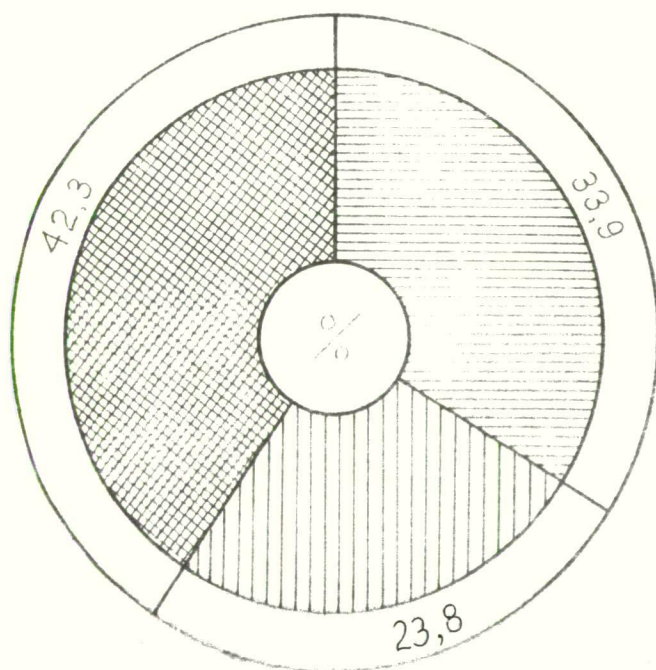
	Összes 3.o.	Ebből Ált.t.	Humán	Reál
Szeged, Radnóti G.	221	62	39	120
Ságvári G.	108	25	54	29
Tisza-p. G.	80	80	-	-
Tömörkény G.	67	32	35	-
Makó	65	36	29	32
Szentes	70	20	22	28
Hódmezővásárhely	108	30	24	54
Csongrád	58	32	-	26
Kistelekek	43	43	-	-
Összesen:	852	360	203	289

Nézzük meg, hogy a tanulói létszám milyen arányokat tükröz az egyes osztálytípusokban! /1.sz. ábra/

A 3. O. GIMNÁZIUMI TANULÓK SZÁMÁNAK MEGOSZTLÁSA OSZTÁLYTIPUSOK SZERINT

1.sz. ábra

Általános
tantervű

Humán
tagozat

Reál ta-
gozat

A Csongrád megyei gimnáziumok 3. osztályos tanulói-
nak általános adatait összefoglalóan értékeltük. /V. sz.
táblázat/

V. sz. táblázat

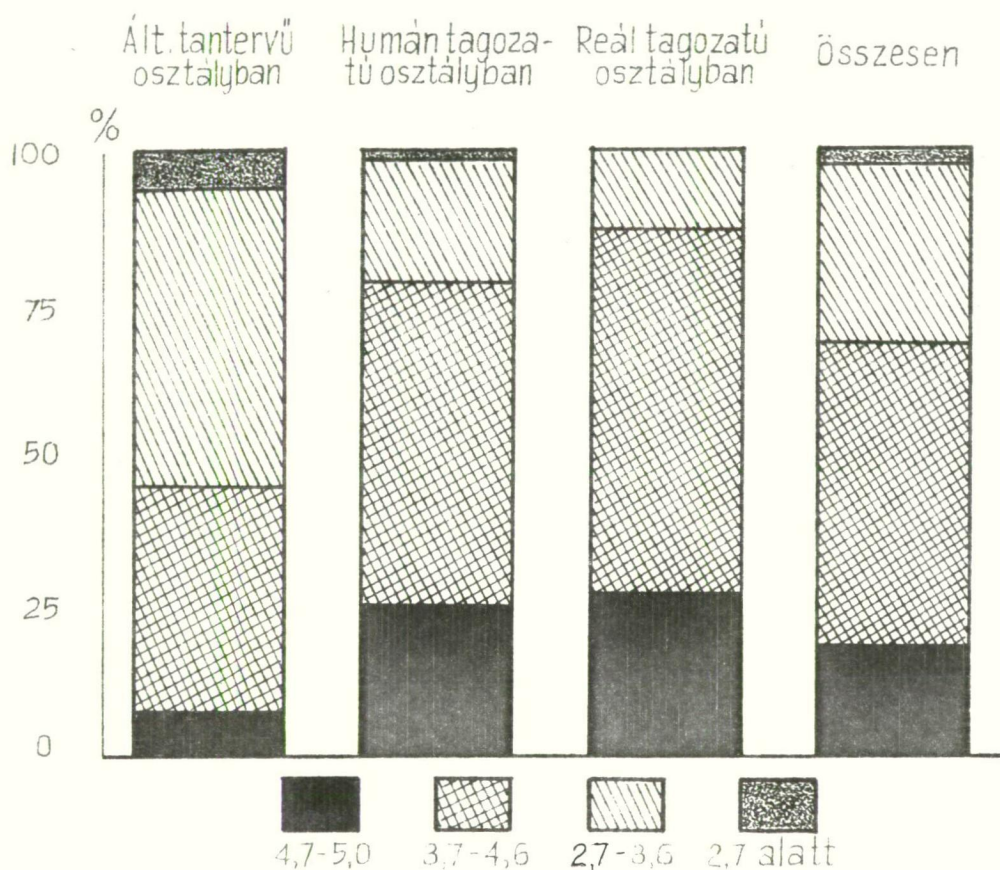
A sokaság megoszlása főben és százalékban

Megnevezés	Összesen		Ebből tanulmányi eredmény szerint							
			4,7-5		3,7-4,6		2,7-3,6		2,7 alatt	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Általános tantervű	360	42,3	25	6,9	138	38,3	174	48,4	23	6,4
Humán tagozat	203	23,8	50	24,6	111	54,7	41	20,2	1	0,5
Reál tagozat	289	33,9	75	26,0	175	60,6	39	13,4	-	-
Összesen:	852	100,0	150	17,6	424	49,8	254	29,8	24	2,8

Az összes 3. osztályos gimnazista tanulmányi átlagered-
ményét tekintve 17,6 % a legjobbak, 49,8 %-a pedig a 3,7-4,6
átlageredményűekhez tartozik.

E kép alapján nem nagyon kérdőjelezhetnénk meg a to-
vábbtanulási szándékot, hiszen elvileg bármelyik idetartozó
gimnazista reális alappal jelentkezhet továbbtanulásra. Az
összképet boncolgatva azonban máris nem ilyen problémamentes
a tanulók helyzete a különböző típusú gimnáziumi osztályok-
ban. /2. sz. ábra/

A 3. O. GIMNÁZIUMI TANULÓK SZÁMÁNAK MEGOSZTLÁSA TANULMÁNYI EREDMÉNY SZERINT AZ EGYES OSZTÁLYTIPUSOKBAN

Általános tantervű osztályba jár a 3. osztályos gimnazisták 42,3 %-a. Az itt tanulóknak csak 6,9 %-a tartozik a legjobb átlageredményűek csoportjába, míg több mint a felének /54,8 %/ az átlaga 3,6 alatt van. Ha most összevetjük a gimnáziumnak mint iskolatípusnak célját és a tanulmányi átlageredményeket, joggal vetődik föl a kérdés, milyen céllal választották a gimnáziumot az itt tanuló diákok. Tudjuk, hogy az általános iskolai tanulmányi eredmények általában

csökkenni a gimnáziumban - vagy átmenetileg, vagy tartósan. Nem valószínű azonban, hogy olyan mértékben, ahogyan azt az általános tantervű osztályba járóknál tapasztaljuk. Ilyen tanulmányi átlag mellett a választható felsőoktatási intézmények köre nagyon korlátozott. Előzetes tájékozódásunk során azt tapasztaltuk, hogy a gyengébb átlageredményű tanulók nem is továbbtanulási szándékkal iratkoznak be a gimnáziumba. Céljuk csupán az érettségi megszerzése, illetőleg leg többjüknél a pályaválasztási döntés elodázásáról van szó. Középfoku iskolatípusaink közül a gimnázium az egyetlen, amelynek választása nem jelent elkötelezettséget egy bizonyos pálya vagy pályacsoport felé.

/1973 júniusában megvizsgáltuk, hogy a Csongrád megyei gimnáziumokban érettségizettek közül hányan jelentkeztek továbbtanulásra. Eklatáns példa volt a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium érettségizett diákjai jelentkezési lapjának a tanulmányozása: a 120 érettségizett tanulóból 104-en jelentkeztek továbbtanulásra. A fennmaradó 16 tanuló közül 15 az általános tagozatra járt. Ugyanebben a gimnáziumban az általános tagozaton a jelentkezés óvónőképzőbe, tanítóképzőbe, esetenként főiskolára történt, míg a tagozatos osztályokban főleg egyetemre, olykor-olykor főiskolára. Természetesen egy gimnázium adatai alapján nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, azonban ez az előzetes tájékozódás figyelemztetett bennünket arra, hogy a gimnáziumban tanulók között

figyelemre méltó különbség van a különböző osztálytipusba járás szerint./

A humán és a reál tagozatosok átlaga egészen más képet mutat. A legjobbakhoz tartozik az itt tanulók közel egynegyede, és több mint a fele a jók, a 3,7-4,6 átlageredményűek kategóriájához. Ha ezeket az arányokat összehasonlítjuk az általános tantervű osztályba járók hasonló csoportjába tartozók arányával, máris szembetűnő a különbség az osztálytipusok között. Míg az előzőeknél a legjobbakhoz és a jókhoz tartozik a tanulók 79,3, illetőleg 86,6 %-a, addig az utóbbiaknál ez az arány csupán 45,2 %. Ha még tovább boncolgatjuk adatainkat, akkor azt is megfigyelhetjük, hogy a tagozatos osztály két tipusa között is felfedezhető különbség: a legmagasabb tanulmányi átlageredményű tanulók többsége a reál tagozaton található. Ez a különbség tovább nő a 2,7 - 3,6 átlageredményűeknél: a humán tagozaton a tanulók 20,2 %-a tartozik ebbe a kategóriába, a reál tagozaton 13,4 %. Végül 2,7 átlageredmény alatt a humán tagozaton 1 fő /0,5 %/ található, míg a reál tagozaton ilyen gyenge átlageredményű tanuló nincs is. Megint csak összehasonlításképpen utalnánk az általános tantervű osztályban tanulók megfelelő csoportjára, ahol ez az arány az előzőekhez viszonyítva nagyon magas: 6,4 %.

Összegezve az előzőeket: ha a tanulmányi átlageredményt tekintjük annak a faktornak, amely a továbbtanulási lehetőséget, még tovább menve, amely a gimnázium céljával és funkciójával való identifikációt meghatározza, akkor azt állapíthat-

juk meg, hogy osztálytípusaink közül a reál tagozaton tanulóknál érvényesül a legeggyértelműbben. A probléma azonban korántsem ilyen egyszerű. A tanulmányi átlageredmény önmagában véve is meglehetősen problematikus, hiszen sok szubjektív elem rejtőzik benne. Arra azonban alkalmas, hogy segítségével, felhasználásával képet tudjunk kialakítani egy csoportról, tendenciákat állapítsunk meg. Éppen ezért vizsgálatunkban is úgy fogtuk fel a tanulmányi átlageredményt, mint témánk megközelítésének egyik módját. Értelmezésünkben, értékelésünkben fontos, de nem kizárólagos szerepet tulajdonítunk a tanulmányi átlageredménynek. Mindezt azért kívántuk megjegyezni, mert a tanulmányi átlageredményről folyó vitában különböző álláspontok alakultak ki, melyeknek elbírálása nem feladatunk.

Amikor a tanulmányi átlageredményeket vizsgáltuk, értékeltük, akkor közvetett módon kerestük a választ eredeti kérdésfelvetésünkre: mennyiben adekvátak az iskolatípus és az ott tanulók céljai.

"A gimnáziumban nagyjából három tanulóréteg készül fel együtt az életre: az egyetemi tanulmányokra előkészülők, a kisebb követelményeket támasztó felsőoktatási intézmények felé tartók és azok, akik csak középfokú műveltséget kívánnak szerezni, mielőtt munkájukat megkezdik."²³ "A gimnáziumban"

---

23. Dr. Jóboru Magda: Egyéni képesség- tehetség- iskola
Társadalmi Szemle 1974/11. 66-72.o.

zium ma elsősorban azokat vonzza, akik tudatában vannak annak, hogy legjobban ez az iskola készít elő mindenféle felsőfoku tanulmányra."²⁴

Kérdőívünk következő kérdése már azt kutatta, hogy az általános iskola befejezése után milyen indokok alapján választották ezt az iskolatípust a jelenlegi gimnazisták. Az általános iskola után a gimnáziumot, illetőleg az adott típusu osztályt választók indokait a következő táblázat szemlélteti.

VI. sz. táblázat

Az általános iskola után a gimnáziumot választók
indokai

Megnevezés	Ált.tan- tervű n = 360	Humán ta- gozatu n = 203	Reál ta- gozatu n = 289	Összesen N = 852
Felsőfoku int.	66,9	88,7	89,6	79,8
Szülők aján- lották	18,9	4,9	5,9	11,2
Egyéb indok	14,2	6,4	4,5	9,0
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

Az összes tanuló indokait vizsgálva azt látjuk, hogy a nagy többség /79,8 %/ azzal a szándékkal jelentkezett gimnáziumba, hogy felsőfoku intézményben tanuljon tovább.

24. Kiss Árpád: Iskolarendszerünk fejlődése és a középiskola
Köznevelés: 1973/3. sz. 9-10.o.

A relative kedvező összkép mögött ezuttal is a részletek különösen érdekesek.

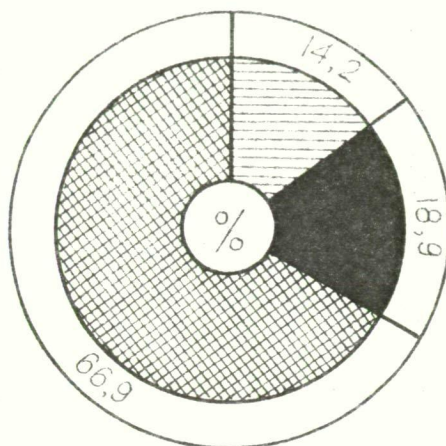
Az általános tantervű osztályba járók többsége, 66,9 % is azért jelentkezett gimnáziumba az általános iskola befejezése után, mert felsőfoku tanulmányokra készült. Elgondolkodtató ugyanakkor az a tény, hogy az ebbe az osztálytípusba járók közel egyötöde a szülei tanácsára döntött úgy, hogy gimnáziumban folytatja a tanulmányait. Ha ehhez hozzávesszük az egyéb indokot megjelölőket, akkor azt látjuk, hogy az általános tantervű osztályba járók egyharmadánál a gimnázium választása csupán iskolaválasztást jelentett az általános iskola befejezése után, a pályaválasztási döntés elodázását. A szülők tanácsára történő iskolaválasztás magas aránya nem lepett meg bennünket, hiszen a hetedik osztályosoknál a pályaválasztást befolyásoló tényezők között első helyen áll a szülői ráhatás. /Ld. a 18-as sz. lábjegyzetet! A hetedik osztályos tanulók 86,6 %-a válaszolta azt, hogy az általános iskola befejezése utáni elképzeléseit a szülei befolyásolták./ A humán és a reál tagozatos osztályba járók közel 90 %-a a felsőfoku tanulmányokhoz vezető utnak tekinti a gimnáziumot, ezért választotta az általános iskola befejezése után ezt az iskolatípust. Elenyésző mindkét tagozatos osztályban azoknak az aránya, akik a szülők tanácsára, illetőleg egyéb indokok alapján jelentkeztek gimnáziumba, az itt tanulóknak csupán egytizede élt ezekkel a válaszlehetőségekkel.

Amikor gimnazistáinktól megkérdeztük, hogy az általános iskola befejezése után miért a gimnáziumi továbbtanulást választották, akkor a multbeli indokokat kerestük és tettük vizsgálat tárgyává. Természetesen ebben az esetben nem tekintjük ezeket a válaszokat abszolút érvényűnek, hiszen 2-3 évvel ezelőtti indokokra voltunk kíváncsiak, így a torzítás lehetősége óhatatlanul fennáll. E válaszokban tükröződhet az a tény, hogy a gimnáziumban eltöltött két év szemléletváltozást eredményezett. Mindezeket figyelembe véve ennek a kérdésnek a vizsgálatánál is szembevetendő a különbség az általános tantervű és a tagozatos osztályba járók válaszai között. E különbséget szemléletesen mutatja 3. sz. ábránk.

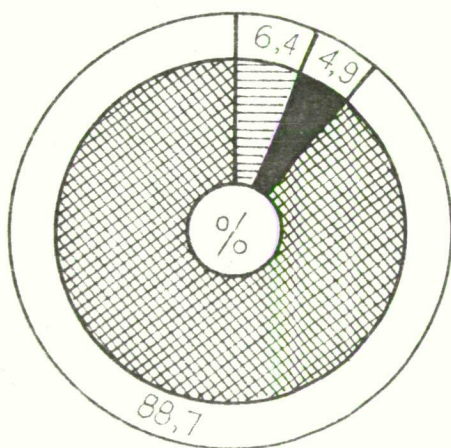

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA UTÁN A GIMNÁZIUMOT VÁLASZTÓK INDOKAI

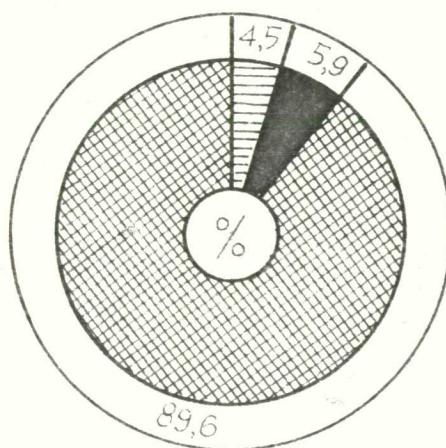
Általános tantervű

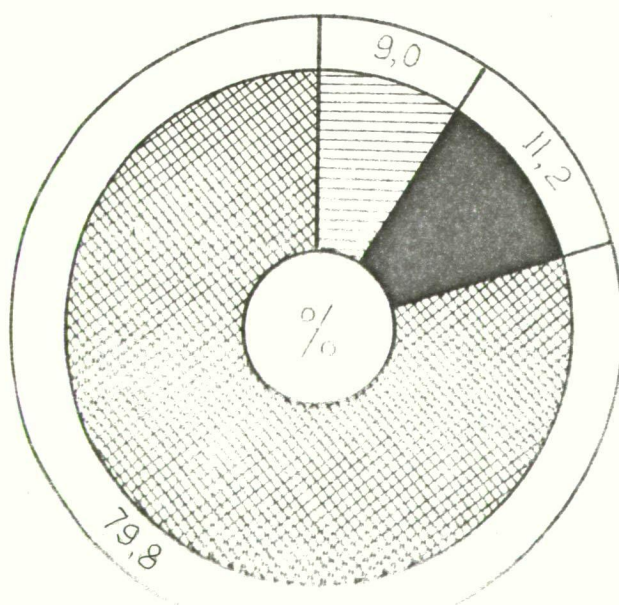
Humán tagozatú

Reáltagozatú

ÖSSZESEN

Felsőfokú
intézet

Szülők
ajánlották

Egyéb
indok

Kérdőívünk következő kérdése már az érettségi utáni szándékokat vizsgálta. Témánk, kérdésfeltevéstünk szempontjából a legnagyobb figyelmet az erre a kérdésre adott válaszok elenzése érdemli.

VII. sz. táblázat

Tervek a gimnázium elvégzése után

Megnevezés	Ált. tan- tervű n = 360	Humán ta- gozat n = 203	Reál ta- gozat n = 289	Összesen N = 852
<u>Tovább- tanulás</u>				
egyetem	26,7	58,1	64,0	46,8
főiskola	25,8	31,5	24,2	26,6
egyéb int.	16,7	4,9	5,9	10,2
Összesen:	69,2	94,5	94,1	83,6
<u>Munkavállalás</u>				
fizikai	0,5	-	-	0,3
szellemi	9,7	1,1	0,7	4,6
Összesen:	10,2	1,1	0,7	4,9
Szakmatanulás	20,6	4,4	5,2	11,5
Mindösszesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

A 3. osztályos gimnazisták 83,6 %-a tovább akar tanulni.

11,5 % valamilyen munkát szeretne elsajátítani, 4,9 %-nak munkavállalás a szándéka.

Mielőtt értékelnénk ezeket az arányokat, hasonlítsuk össze a korábbi évek országos adataival!

VIII. sz. táblázat

A 3. osztályos gimnazisták érettségi utáni
szándékai országosan és Csongrád
megyében

Megnevezés	% -ban			Csongrád megye
	Országosan			
	1968 ²⁵ /reprezen- tativ/ N = 429	1969 ²⁶ N = 26298	1973 ²⁷ N = 26354	1973. N = 852
Felsőoktatási intézmény	65,0	57,4	70,14	83,6
Szakkunakás- képzés	17,0	8,9	6,89	11,5
Munkavállalás	18,0	9,6	8,59	4,9
Egyéb oktatási forma	-	20,9	11,60	-
Nem akar tanulni, sem dolgozni, és aki még nem döntött	-	3,2	2,78	-
Összesen:	100,0	100,0	100,00	100,0

25. Molnár Péter: Pályaválasztási elhatározás, tanulmányi
eredmények és képességek
Munkára és pályára nevelés. Elvek, tapaszt-
alatok, távlatok
Szerkesztette: Dr. Ritoók Pálné
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 211.o.
26. Pályaválasztási szándékok vizsgálata a középiskolákban
1969. A Művelődésügyi Minisztérium és a Munkaügyi Minisz-
térium tájékoztatója. Egyetemi Számítóközpont, Bp.
27. Pályaválasztási szándékok vizsgálata a középiskolákban
1973. A Művelődésügyi Minisztérium tájékoztatója.
Egyetemi Számítóközpont, Bp.

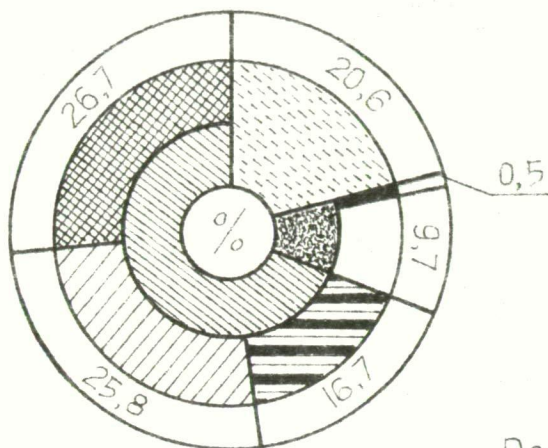
Az országos átlagok összehasonlításakor mindenekelőtt azt figyelhetjük meg, hogy a felsőoktatási intézményekben való továbbtanulási szándék jelentősen megnőtt 1973-ban, ezzel egyidejűleg csökkent a szakmatanulást, a munkavállalást, az egyéb oktatási formát választók, illetőleg a döntésképtelenek aránya. Tovább folytatva az összehasonlítást azt látjuk, hogy Csongrád megyében jóval magasabb a felsőfokú intézményt választani szándékozók aránya, mint ugyanabban az évben országosan. Ugyanigy a szakmatanulást is többen választják a megyében, mint az országos átlag. Ezzel szemben a munkavállalási szándék arányait tekintve csaknem fele az országosnak.

Eredeti kérdésfelvetésünket és az érettségi utáni szándékokat összevetve azt tapasztaljuk, hogy a gimnázium céljával és funkciójával való indentifikáció Csongrád megyében jóval kedvezőbb, mint országosan.

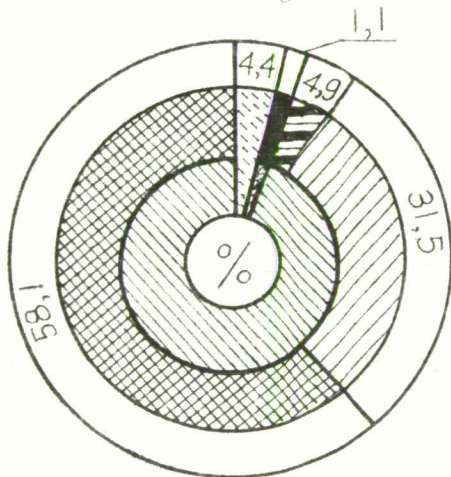
Vizsgáljuk meg ezután, hogy az ismételten kedvező összkép mögött milyen problémák húzódnak meg! Az általános tantervű és a tagozatos osztályok tanulóinak szándéka közötti különbséget jól mutatja a továbbtanulás, a munkavállalás és a szakmatanulás százaléokban kifejezett értéke. /4. sz. ábra/ Az általános tantervű osztályba járóknak csupán 69,3 %-a választja az érettségi után a továbbtanulást. Ez az arány megfelel az országos átlagnak. Ezzel szemben a tagozatos osztályba járók 94,5 %-a, illetőleg 94,1 %-a kíván továbbtanulni.

TERVEK A GIMNÁZIUM ELVÉGZÉSE UTÁN

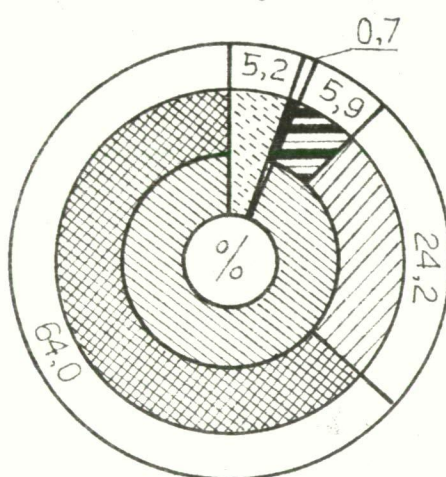
Általános tantervű

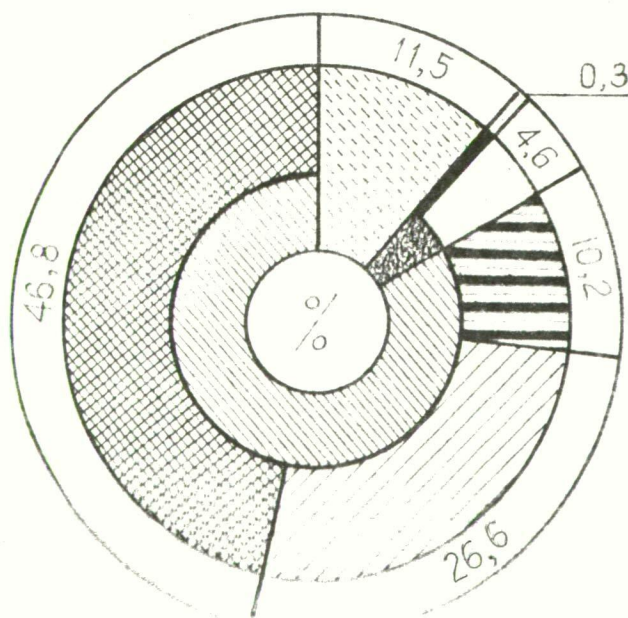
Humán tagozat

Reál tagozat

ÖSSZESEN

Továbbtanulás

egye-főis-egyéb
tem kola int.

munkavállalás

fizi-szellemi

szakmatanulás

Ha a fenti arányokat összevetjük az általános iskola után a gimnáziumot választók indokaival, akkor azt tapasztaljuk, hogy mindhárom osztálytípusban megnőtt a továbbtanulni szándékozók aránya az általános iskolai választásokhoz képest.

Általános tantervű: 66,9 % : 69,2 %

Humán tagozatos: 88,7 % : 94,5 %

Reál tagozatos: 89,2 % : 94,1 %

A továbbtanulást választók közül egyetemre szeretne jelentkezni a sokaság 46,8 %-a, tehát majdnem a fele. Az egyik legnagyobb különbség a háromfajta osztálytípus között éppen az egyetemre jelentkezés arányaiban van. Az általános tantervű osztályba járóknak alig több, mint egynegyede, ugyanakkor a humán tagozatosoknak már 58,1 %-a, a reál tagozatosoknak pedig 64,0 %-a választja az egyetemet. A főiskolára jelentkezés arányaiban nincs lényeges eltérés az osztálytípusok között, annál nagyobb a különbség az egyéb felsőoktatási intézményt választókéban.

Az általános tantervű osztályba járóknak majdnem egyötöde ezt a továbbtanulási formát jelölte meg, míg ez az arány a humán és a reál tagozaton csupán 4,9 %, illetőleg 5,9 %. Most szeretnék visszaemlékezni az ezzel kapcsolatos korábbi tapasztalatainkra a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban, ahol a jelentkezési lapok tanulmányozása során már felfigyeltünk erre a jelenségre.

Szelmát szeretne elsajátítani érettségi után a 3. osztály-

tályos gimnazisták 11,5 %-a. Osztálytípus szerinti bontásban megint nagy különbséget látunk az általános tantervű és a tagozatos osztályba járó tanulók szándékai között: az előbbiben a tanulónak több, mint egyötöde választja ezt a tanulási formát, az utóbbiban viszont mindössze 4,4 %, illetőleg 5,2 %. Mint már említettük, előzetes tájékozódásunk során az a kép alakult ki bennünk, hogy a gimnáziumot olyan tanulók is választják, akik csupán az érettségi megszerzésére törekednek, további tanulási szándék nélkül /felsőoktatási intézmények, illetőleg szakmatanulás/. Ezt támasztja alá vizsgálatunkban az érettségi utáni munkavállalási szándék aránya, amely az összes 3. osztályos gimnazista válaszait tekintve 4,9 %-ot képvisel, ugyanakkor az általános tantervű osztályba járóknál ez az arány 16,2 %. Ismét lényeges különbség fedezhető fel az általános tantervű és a tagozatos osztályba járó tanulók válaszai között, ugyanis az utóbbiaknál ez az arány mindössze 1,1 %, illetőleg 0,7 %.

Jellemző adat az is, hogy érettségi után fizikai munkára az általános tantervű osztályban tanulónak csupán 0,5 %-a gondol /a tagozatos osztályokban ilyen tanuló nincs is/, míg a szellemi munkát az ebbe a típusú osztályba járóknak 9,7 %-a részesíti előnyben.

Az eddigiek során megismerkedtünk a 3. osztályos gimnazisták tanulmányi átlageredményével, hozzávetőleges képet kaptunk arról, hogy milyen gondolat vezérelte őket, amikor

a gimnáziumot választották a 8. osztály befejezése után, és tudomást szereztünk érettségi utáni szándékaikról is. Érdekelt azonban bennünket az is, hogy jelenlegi szándékuk mennyire kiforrott elképzelés; gondoltak-e arra, hogy terveik megvalósulása esetén mit tesznek. A megvalósulás tényével elsősorban a továbbtanulni szándékozóknek kellett szembenézniük, hiszen köztudott, hogy a jelentkezőknek csak nagyon kis százaléka jut be a felsőoktatási intézményekbe. /Erről tudósít minden évben a Szándék és valóság c. kiadvány, amelyet a Művelődésügyi Minisztérium megbízásából az Egyetemi Számítóközpont ad ki./

IX. sz. táblázat

Tervek az érettségi utáni szándék
megvalósulása esetén

Válaszok	Ált. tan- tervű n = 360	Humán ta- gozat n = 203	Reál ta- gozat n = 289	Összesen N = 852
Addig nem nyug- szom	16,7	19,7	20,8	21,2
Még egyszer megpróbálom	33,6	58,6	42,9	42,7
Többet nem próbálkozom	-	0,5	0,4	0,3
Még nem tudom	28,3	13,3	19,4	21,7
Egyéb	21,4	7,9	9,3	14,1
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

Az első három válaszlehetőséggel egyértelműen a továbbtanulást választók éltek, beleértve itt a szakmatanulást is.

A leginkább céltudatosságra utaló választ /"addig nem nyugszom"/ a 3. osztályos gimnazistáknak valamivel több, mint egyötöde jelölte meg. A legtöbben a "még egyszer megpróbálom" választ részesítették előnyben, a vizsgált populációnak majdnem a fele. E válaszlehetőséggel kapcsolatosan annyit kell megjegyeznünk, hogy a "még egyszer"-t nem kell szó szerint értenünk. Az esetek többségében aki még egyszer megpróbálja, az nekirugaszkodik harmadszor, negyedszer is. E tapasztalatok alapján ha összevonjuk az első két választ adott szavazatok számát, akkor a kitartás és a céltudatosság összképe kedvező: a 3. osztályos gimnazisták 63,9 %-a nem futamodik meg az első kudarc után.

Egyértelmű meghátrálást és a pályamotiváltság teljes hiányát jelentik a "többet nem próbálkozom" feleletek. Örvendetes, hogy ezzel a válaszlehetőséggel nagyon kevesen éltek. /0,3 %/

Annál elgondolkodtatóbb a "még nem tudom" válaszok magas aránya. A tanulóknak egyötöde tanácstalan, nem tudja, mihez kezdjen, ha továbbtanulási, szakmatanulási vagy munkavállalási szándéka nem sikerül. E válaszlehetőséget az érettségi utáni szándékok tudakolásánál azért nem iktattuk be, mert ezzel is ki akartuk küszöbölni a felületes válaszadást. Jelen kérdésünkénél azonban fontos szerepet játszik, mert bármennyire is furcsán hangzik, konkrétumot takar: a társadalmi

érettség hiányára és a nevelés problémáira utal. /Gondoljunk a szülők tanácsára iskolát választókra!/ Érdekelt azonban bennünket az is e válasz kapcsán, hogy milyen különbség fedezhető fel a 7. osztályosok és a harmadikos gimnazisták válaszai között, tehát az életkori differencia tükröződik-e az eredeti tervek meghiusulása esetén a "nem tudom" válaszok arányaiban.

A 7. osztályosok 44,8 %-a élt ezzel a válaszlehetőséggel. /ld. 18-as lábjegyzet/ Ha ezt az arányt összehasonlítjuk a gimnazistákéval, akkor úgy találjuk, hogy a 4 évvel idősebb korosztály válaszaiban nem tükröződik kellőképpen e tény.

Az "egyéb" válaszlehetőséggel elsősorban a tanulni szándékozók éltek /továbbtanulás, szakmatanulás/, terveik meghiusulása esetén különböző munkavállalási formákat jelöltek meg, illetőleg sikertelen felvételi vizsga esetén szakmatanulásra gondoltak. /14,1 %/

Az összkép boncolgatása tovább erősíti feltételezésünket; a háromfajta osztálytípusban tanulók céljai, elképzelései, érettsége közötti különbséget.

A kérdésre adott válaszok elemzése azt mutatja, hogy a reál tagozatos osztályba járók ragaszkodnak a legjobban ahhoz, hogy érettségi utáni szándékukból valóság legyen. A kevesebb kitartást magában foglaló "még egyszer megpróbálom" válaszlehetőséggel viszont a humán tagozatosok éltek a legnagyobb arányban. Együttesen vizsgálva az első két válaszra adott szavazatokat megállapíthatjuk, hogy amíg az általános tan-

tervű osztályban tanulóknak csupán 50,6 %-a érzi úgy, hogy kitart eredeti elképzelése mellett, addig ez az arány a reál tagozatosoknál 70,9 %, a humán tagozatosoknál pedig a legmagasabb: 78,3 %.

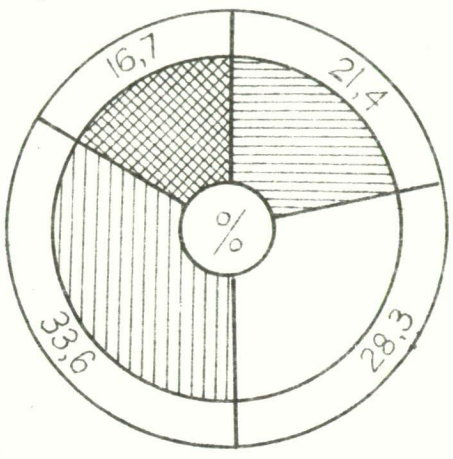
Az érettségi utáni szándékok meggyűlölése esetén a bizonytalanság az általános tantervű osztályba járóknál jelentkezik a legnagyobb arányban, és meglepően magas a reál tagozatos osztályban tanulóknál is. Egyéb megoldást az általános tantervű osztályosok jelöltek meg a legnagyobb arányban arra az esetre, ha szándékuk nem valósul meg. Ezt a megoldást a tagozatos osztályosok kis hányada választotta csupán.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy mind a tanulmányi átlageredményt, mind a gimnázium választását, az érettségi utáni szándékokat és a szándékok meggyűlölése esetén a tervek tekintve lényeges különbség van a háromfajta osztály-típusban tanulók között. A kérdések elemzése során arra a következtetésre jutottunk, hogy az általános tantervű osztályokba főleg azok a tanulók jelentkeznek, akik 14 éves korukban úgy érzik, hogy nem tudnak dönteni felelősséggel egy pálya vagy pályacsoport mellett, a gimnáziumi éveket a további gondolkodásra használják fel. Ezzel szemben a tagozatos osztályokba jelentkezők többségének már kialakult pályaelképzelése van, a gimnáziumot lépcsőfoknak tekintik további tanulási terveik megvalósításához. E különbségeket mutatja szemléletesen 5. sz. ábránk.

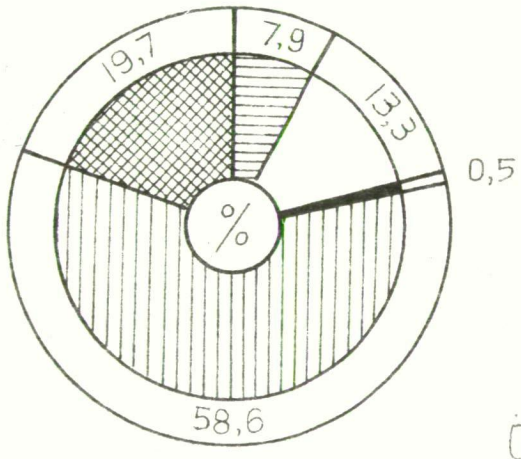

TERVEK AZ ÉRETTSÉGI UTÁNI SZÁNDÉK MEGHÍUSULÁSA ESETÉN

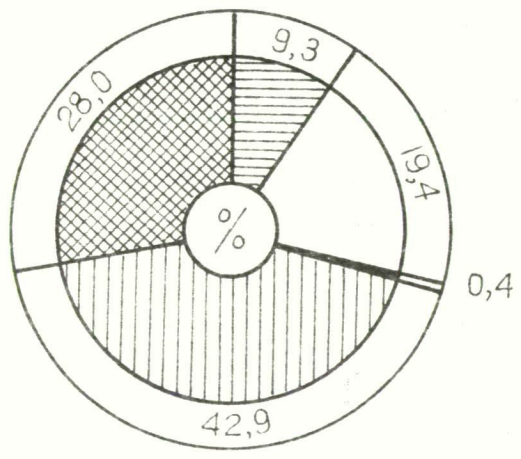
Általános tantervű

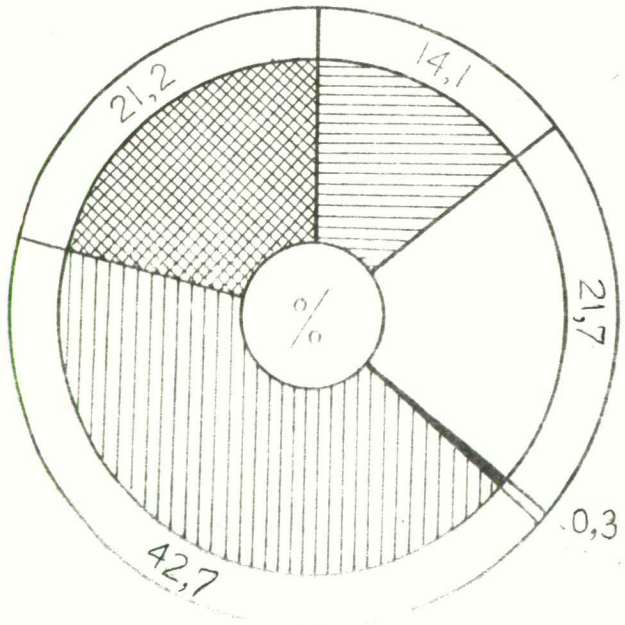
Humán tagozat

Reál tagozat

ÖSSZESEN

- Addig nem nyugszom
- Még egyszer megpróbálom
- Többet nem
- Még nem tudom
- Egyéb

Vizsgáljuk meg ezek után, hogy a gimnáziumok összességénél tapasztalt tendenciák hogyan érvényesülnek konkrét esetben! A két gimnázium kiválasztását a metodikai részben indokoltuk.

X. sz. táblázat

A két kiválasztott gimnázium tanulóinak a kérdésekre adott válaszai

Megnevezés	Tisza-parti N=80 ált. tantervű	Radnóti N=120 reál tag.
<u>III. A gimnáziumot választók indokai</u>		
Felsőfoku int.	55,0	87,5
Szülők tanácsa	22,5	8,3
Egyéb indok	22,5	4,2
Összesen:	100,0	100,0
<u>IV. A gimnázium befejezése után</u>		
Felsőfoku intézmény:		
egyetem	13,6	62,5
főiskola	23,8	21,7
egyéb int.	15,0	8,3
Szakmatanulás	31,3	5,8
Munkavállalás:		
fizikai	-	-
szellemi	16,3	1,7
Összesen:	100,0	100,0
<u>V. Meghíusulás esetén</u>		
addig nem nyugszik	18,8	33,3
még egyszer megpróbálja	21,1	35,8
többet nem	-	-
nem tudja	18,8	19,2
egyéb	41,3	11,7
Összesen:	100,0	100,0

Az általános iskola után a gimnáziumot választók indokait vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy ebben az esetben is jelentős különbség van a kétfajta osztálytípusba járók válaszlai között. Míg a reál tagozatra beiratkozott tanulók közel 90 %-ának a felsőfoku intézményben való továbbtanulás szerepelt tervei között, addig az általános tantervű osztályba járóknál ez az arány mindössze 55 %. Feltétlenül föl kell figyelniünk arra, hogy a szülők tanácsa és az egyéb indok milyen magas arányban szerepel eme osztálytípusba járók válaszaiban, és ezt összevetni azzal a feltételezéssel, hogy az általános tantervű gimnáziumi osztályba döntően azok a tanulók irányulnak az általános iskola befejezése után, akiknek nincs határozott pályaelképzelésük, a gimnáziumi éveket a további gondolkodás időszakának tekintik. Ezenkívül ide kívánczik még egy feltételezés, melyet a fenti arányok igazolni látszanak. Nevezetesen azt, hogy nemcsak a tanulók, hanem maguk a szülők sincsenek tisztában a gimnázium elsődleges céljával, és saját döntésképtelenségük tükröződik gyermekeik iskolaválasztásában. Éppen ezért égető feladat a szülők szemléletének a formálása.

A kétfajta osztálytípusba járók érettségi utáni terveit vizsgálva még élesebbé válik a különbség. Felsőfoku intézményben való továbbtanulásra az általános tantervű osztályban tanulóknak alig több mint a fele gondolt, míg a reál tagozaton ez az arány több mint 90 %. Ha ezt az arányt összevetjük az általános iskola befejezése utáni továbbtanu-

lási arányokkal, akkor azt látjuk, hogy kismértékben ugyan, de az általános tantervű osztályosoknál ez az arány csökkent, a reál tagozatosoknál pedig megnőtt. Eme összképen belül a részletek ismét érdekesek: a legnagyobb eltérés az egyetemre jelentkezés arányaiban van, a reál tagozatosok javára, közel azonos arányban irányulnak főiskolára, az egyéb felsőoktatási intézményekbe pedig az általános tantervű osztályba járók készülnek nagyobb arányban.

A gimnázium befejezése után szakmát akar tanulni az általános tantervű osztályosok közel egyharmada, ez az arány a reál tagozatosok esetében mindössze 5,8 %.

Az érettségi utáni munkavállalási szándék itt is a szellemi munkára korlátozódik. Az általános tantervű osztályban tanulók nagyon magas arányban, 16,3 %-ban választották ezt a megoldást, míg a reál tagozatosok csupán 1,7 %-ban. Az érettségi utáni tervek meggyűlölése esetén az újrapróbálkozás, a kitartás a reál tagozatos osztályba járóknál domináns szerepet tölt be. Az általános tantervű osztályosok közel 40 %-a, a reál tagozaton tanulóknak pedig közel 70 %-a érzi úgy, hogy esetleges sikertelenség esetén is kitart eredeti terve mellett. Nagyon magas mindkét típusú osztályban azoknak az aránya, akik nem tudják még, hogy mit tesznek, ha eredeti elképzelésük nem sikerül. Egyéb válaszlehetőséggel élt az általános tantervű osztályosok több, mint 40 %-a. E magas arány magyarázata a válaszokból kiderül: főleg a felsőoktatási intézményekbe készülők éltek ezzel a válasz-

lehetőséggel, sikertelen felvételi vizsga esetén a szakmatanulást vagy a munkavállalást jelölték meg. A reál tagozaton is a kevésbé magabiztosak közül kerültek ki az egyéb választ bakarikázók.

A kétfajta gimnáziumi osztálytípusba járók válaszai közötti különbséget szemléletesen mutatja 6.sz. ábránk.

Hasonlítsuk össze a fentieket az egész populációnál megállapított tendenciákkal!

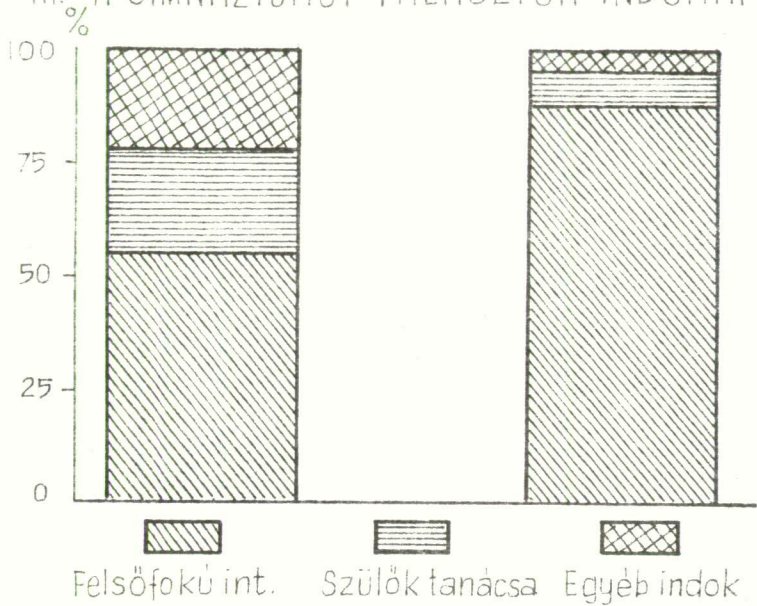
A reál tagozatosok válaszait tekintve nincs lényeges különbség az arányokat, tendenciákat tekintve a sokaság és a kiválasztott gimnázium tanulóinak válaszai között. Ez arra enged következtetni, hogy a gimnázium helyétől függetlenül a reál tagozatosoknak nagyjából azonosak az elképzeléseik, minimális az eltérés a kiválasztott gimnáziumban és a reál tagozatosok összességénél a kérdésekre kapott válaszok arányait tekintve.

Nem ezt tapasztaljuk az általános tantervű osztályba járók esetében. Itt már lényeges különbségeket fedezhetünk föl az összehasonlításkor a kérdésekre adott válaszok arányait tekintve. Ebből következik, hogy ebben az esetben már nem látunk olyan viszonylag egységes összképet az elképzeléseket illetően, mint a reál tagozatosoknál. A kiválasztott gimnázium tanulói jóval kisebb arányban gondoltak felsőfoku intézményben való továbbtanulásra az általános iskola befejezése után, mint az ugyanezen tantervű osztályba járók összessége. Így azután nem meglepő, hogy a gimnázium befejezé-

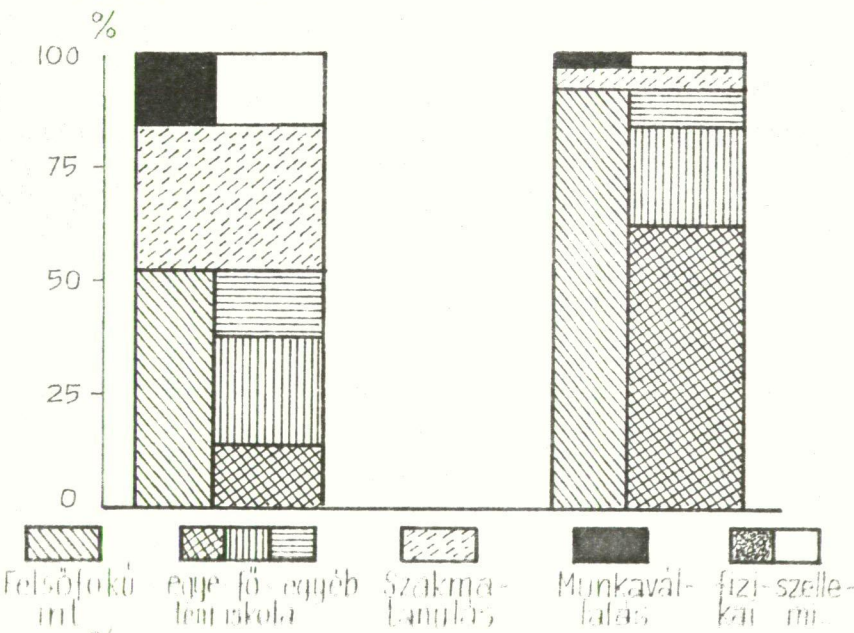
A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZ ÉS AZ OSZTÁLYTÍPUSBA JÁRÁS ÖSSZFÜGGÉSEI

Tisza-parti ált. tantervű Radnóti M. reál tagozatú

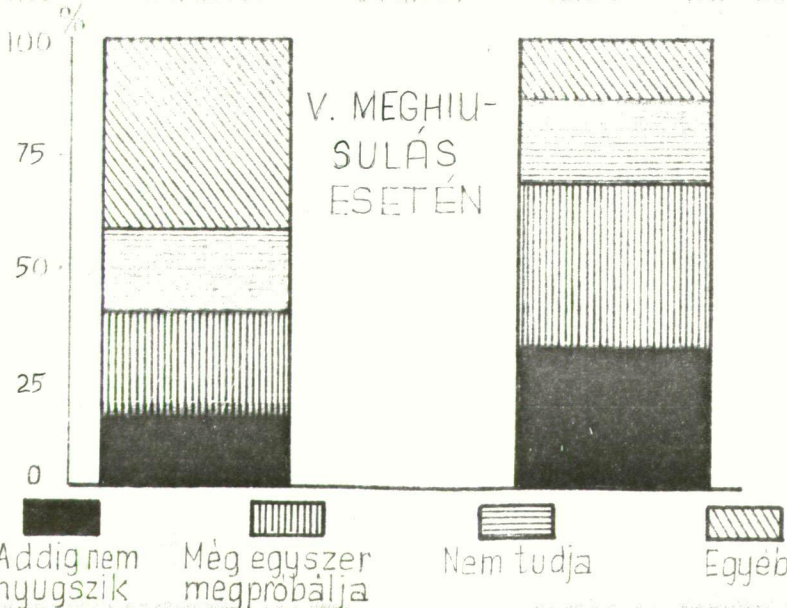
III. A GIMNÁZIUMOT VÁLASZTÓK INDOKAI

IV. A GIMNÁZIUM BEFEJEZÉSE UTÁN

V. MEGHIU-SULÁS ESETÉN

se után a továbbtanulást is sokkal kisebb arányban választják. Ezzel szemben megnő erőteljesen a szakmatanulásra és a szellemi munka vállalására gondolók aránya. Önmagáért beszél az is, hogy az előzetes tervek meggyűlölése esetén nem tudja és egyéb megoldást választ a kiemelt gimnázium tanulóinak 60,1 %-a, ugyanakkor ez az arány a másik oldalon 49,7 %.

Mindezek után megállapíthatjuk, hogy a kiválasztott gimnáziumi osztályok esetében is megfigyelhetők azok a tendenciák, amelyekre az egész populáció vizsgálatakor felfigyeltünk. E tendenciák azonban konkrét esetben jóval élesebben jelentkeznek: sokkal szembetűnőbb a különbség a két-fajta tagozatos osztályba járók szándéka, elgondolása, kitartása között, mint összességében.

A kérdésekre adott válaszok elemzése aláhúzza feltételezésünket: az általános tantervű és a tagozatos osztályokba járók elgondolása, szándéka, kitartása, céltudatossága közötti különbséget.

A kérdés azonban az, hogy még egy változó bevezetése is ennyire egyértelműen támasztja-e alá a fentieket. A sokaság általános adatait vizsgálva szembetűnő volt, hogy a tanulmányi átlageredményeket tekintve is lényeges különbség van az osztálytipusok között. Éppen ezért végezetül megvizsgáltuk azt is, hogy milyen összefüggés van a tanulmányi átlageredmény, a kérdésekre adott válaszok és a gimnáziumi

osztály típusa között. /7.8.9.10.sz. ábra//A humán és a reál tagozatos tanulók válaszait együtt dolgoztuk fel. Az összevonást az abszolút számok kicsisége indokolta./

/XI.sz. táblázat/

A 4,7 - 5 átlageredményűek válaszait vizsgálva nincs érdemleges különbség a kétfajta tantervű osztály tanulói között. Az általános iskola befejezése után szinte mindannyian felsőoktatási intézményben való továbbtanulási szándékkal választották a gimnáziumot. Eme iskolatípust és az itt eltöltött éveket valóban a továbbtanulás előkészítésének tekintik. Ezt bizonyítja, hogy érettségi utáni szándékuk egyértelműen az, hogy felsőoktatási intézményben, főleg egyetemen kívánják folytatni tanulmányaikat. /Kivételt képez az a néhány tanuló, aki a tagozatos osztályok tanulói közül érettségi után szakmatanulásra gondolt./ A pályamotiváltság, kitartás is megközelítően egységes ennél a csoportnál. /88 %, illetőleg 80 % az első két válaszlehetőséget együtt nézve./ Érdekes azonban, hogy míg korábban minden esetben a tagozatos osztályok tanulóinál tapasztaltuk nagyobb arányban ezt a jelenséget, addig itt az általános tantervű osztályban tanulóktól kaptuk a több céltudatosságot magában foglaló "addig nem nyugszom" választ. /44 %-ban, míg a tagozatosok 28,8 %-ban éltek ezzel a válaszlehetőséggel./ Ebből következik, hogy a "nem tudom" és az "egyéb" válaszlehetőséggel viszont ennél a - tanulmányi átlagokkal behatárolt - csoportnál a tagozatos osztályokban tanulók éltek nagyobb arányban.

A tanulmányi eredmény, a kérdésekre adott válaszok és az osztálytípusba járás

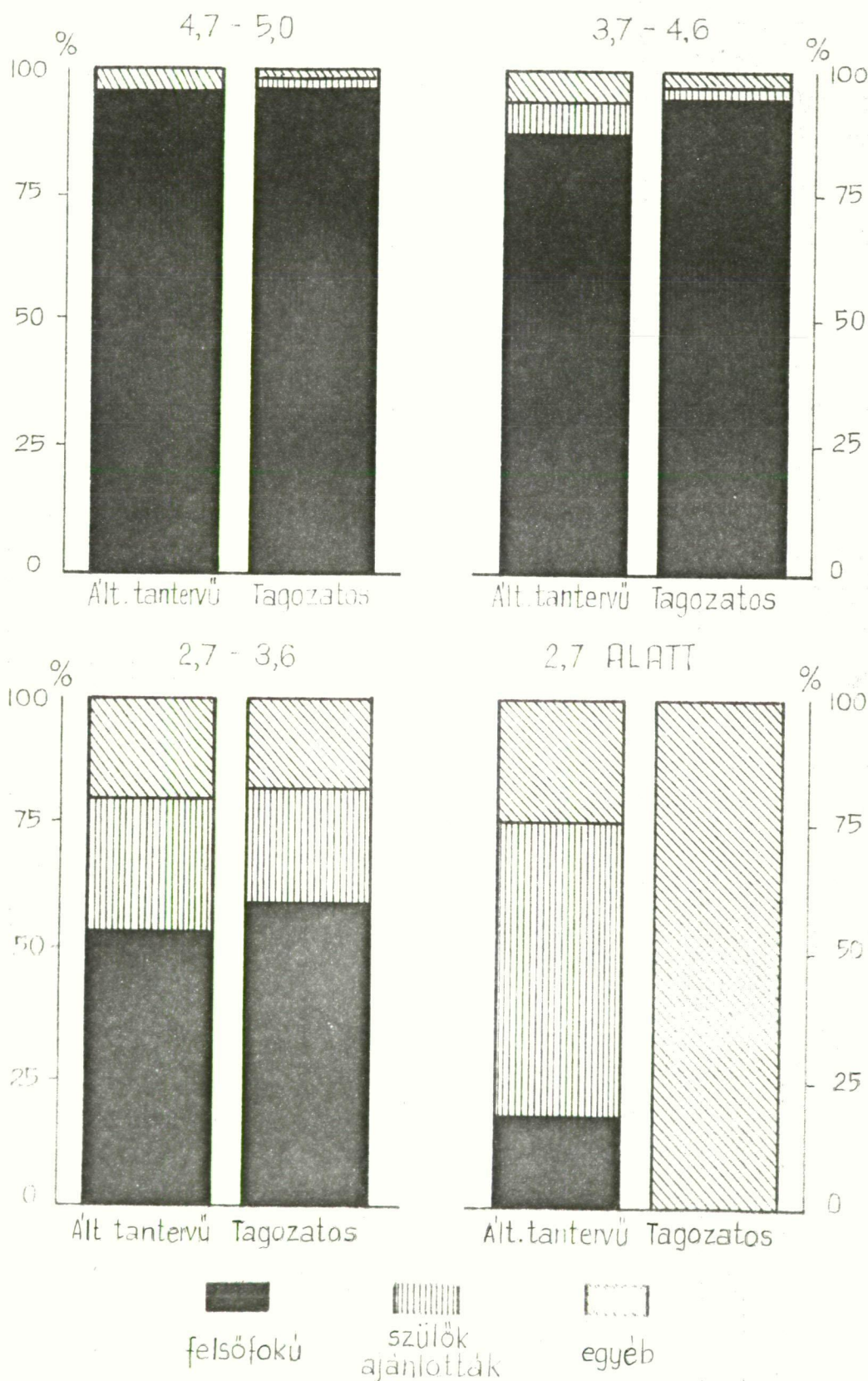
összefüggései

M e g n e v e z é s	% -ban				
	4,7 - 5 N=25	3,7 - 4,6 N=125	2,7 - 3,6 N=174	2,7 alatt N=80	2,7 alatt N=1
<u>Alt.tant. Tagozatos Alt.tant. Tagozatos Alt.tant. Tagozatos Alt.tant. Tagozatos</u>					
III. A gimnáziumot választók indokai					
felsőfoku int.	96,0	96,8	87,0	94,8	53,4
szülők ajánlották	-	2,4	6,5	2,0	26,4
egyéb	4,0	0,8	6,5	3,2	20,2
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
IV. A gimnázium befejezése után					
Felsőfoku intézet:	92,0	91,2	40,6	61,9	9,8
egyetem	-	6,4	34,8	31,3	23,0
főiskola	8,0	0,8	14,4	4,6	20,2
egyéb int.	-	1,6	8,7	1,1	29,9
Szakmatanulás	-	-	-	-	23,7
Munkavállalás:	-	-	-	-	43,5
fizikai	-	-	-	-	4,4
szellemi	-	-	1,5	1,1	16,7
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
V. Meghíusulás esetén					
addig nem nyugszik	44,0	28,8	18,1	23,8	12,6
mégegyszer megpró-	-	-	-	-	21,3
bálja	44,0	51,2	43,5	51,8	38,8
többet nem	-	-	-	0,6	-
nem tudja	12,0	14,4	27,5	14,7	28,8
egyéb	-	5,6	10,9	9,1	11,1
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A TANULMÁNYI EREDMÉNY, A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZ ÉS AZ OSZTÁLYTÍPUSBA JÁRÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

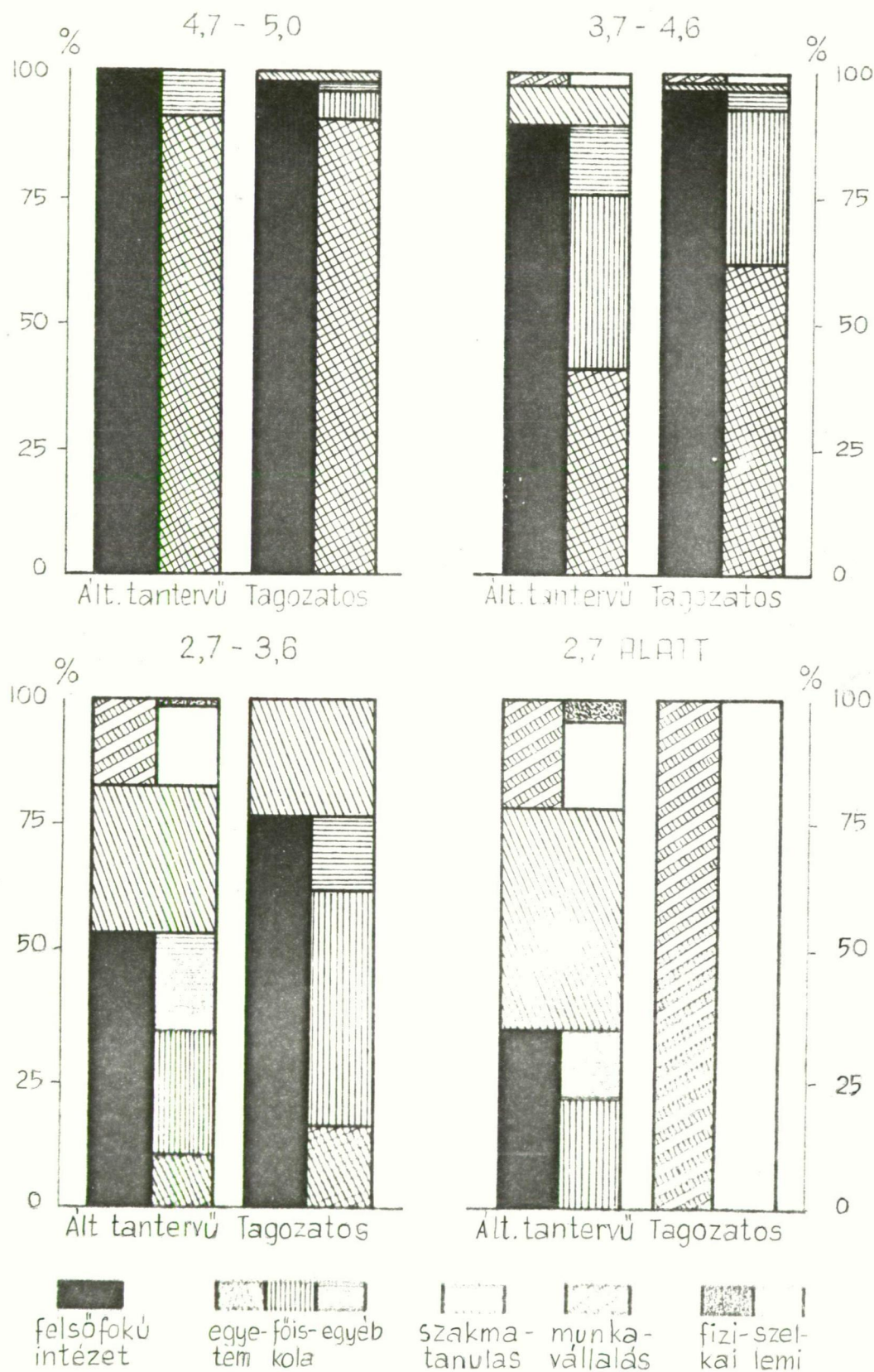
III. A GIMNÁZIUMOT VÁLASZTÓK INDOKAI

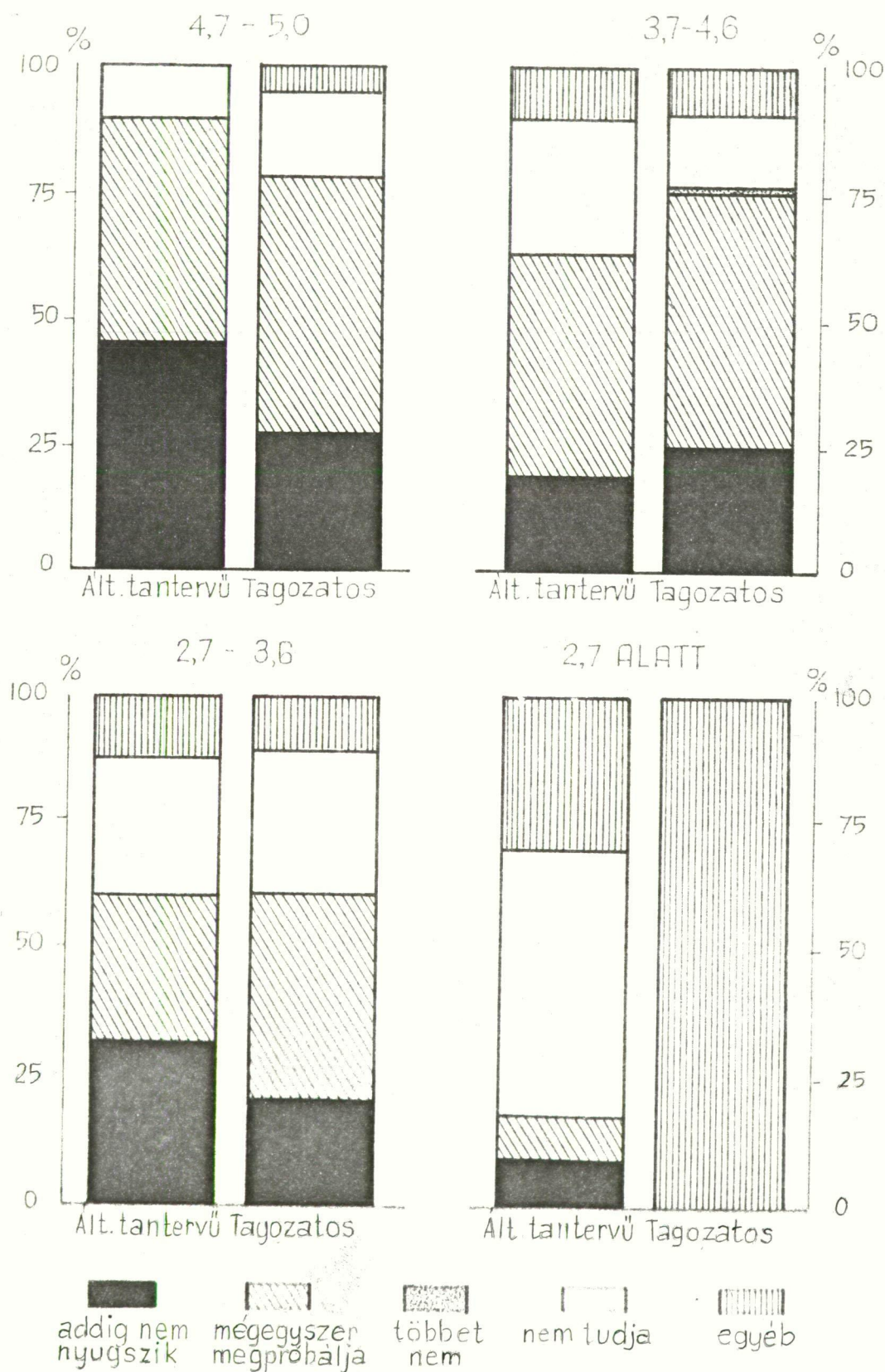
A TANULMÁNYI EREDMÉNY, A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZ ÉS AZ OSZTÁLYTÍPUSBA JÁRÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

IV. A GIMNÁZIUM BEFEJEZÉSE UTÁN

A TANULMÁNYI EREDMÉNY, A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZ ÉS AZ OSZTÁLYTÍPUSBA JÁRÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

V. MEGHIUSULÁS ESETÉN

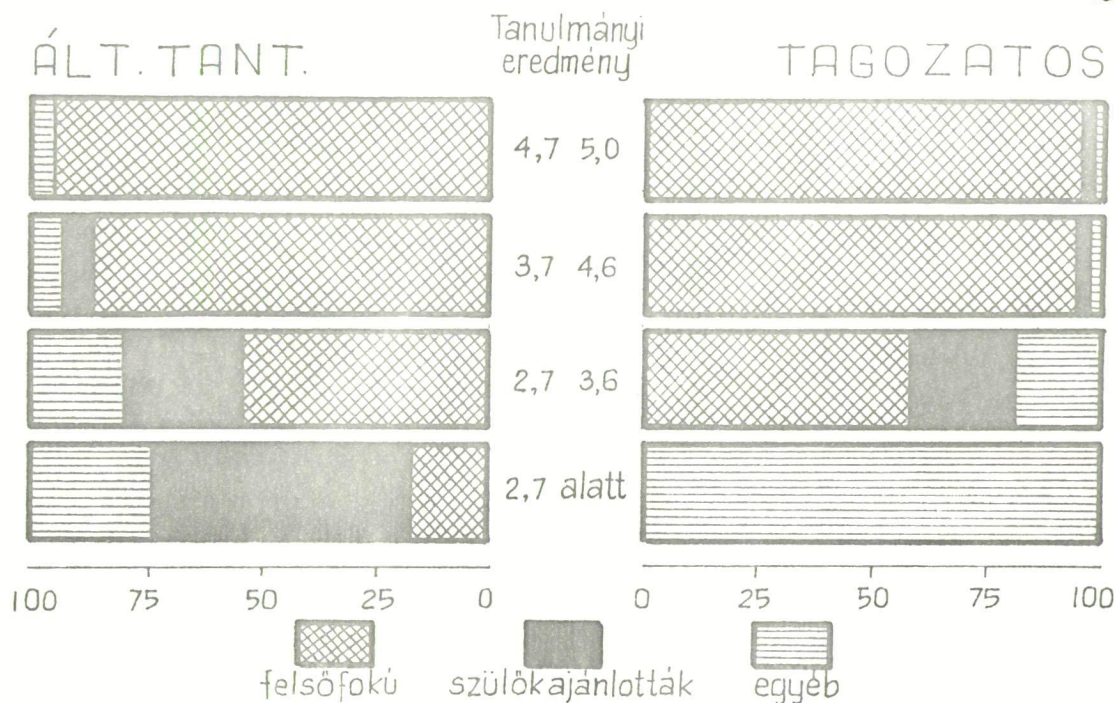

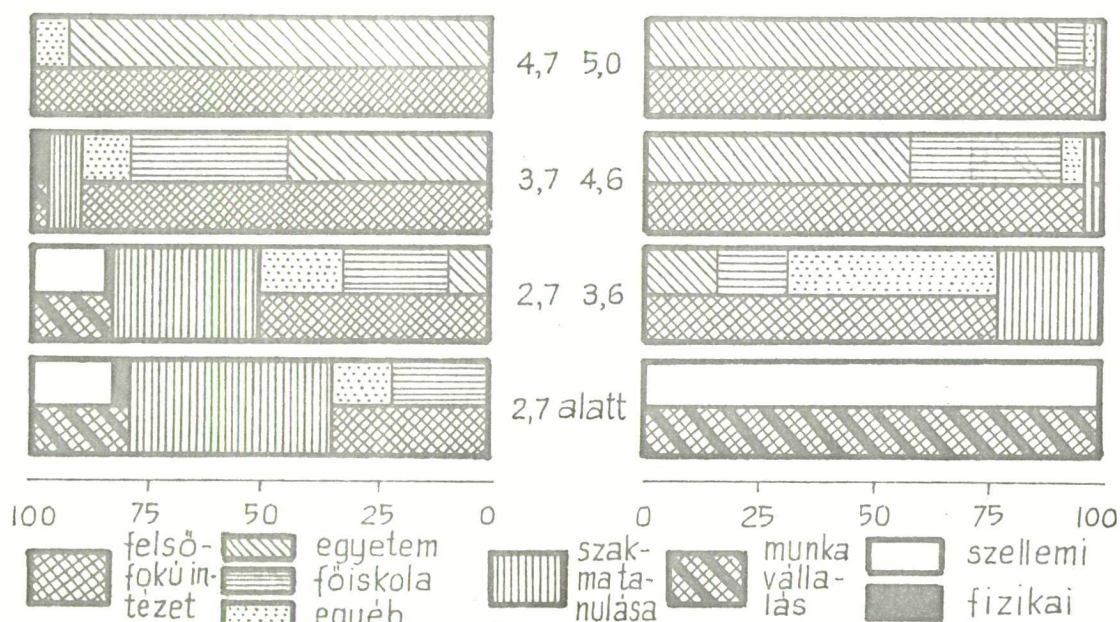
A TANULMÁNYI EREDMÉNY, A KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZ ÉS AZ OSZTÁLYTIPUSBA JÁRÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

III. A GIMNÁZIUMOT VÁLASZTÓK INDOKAI

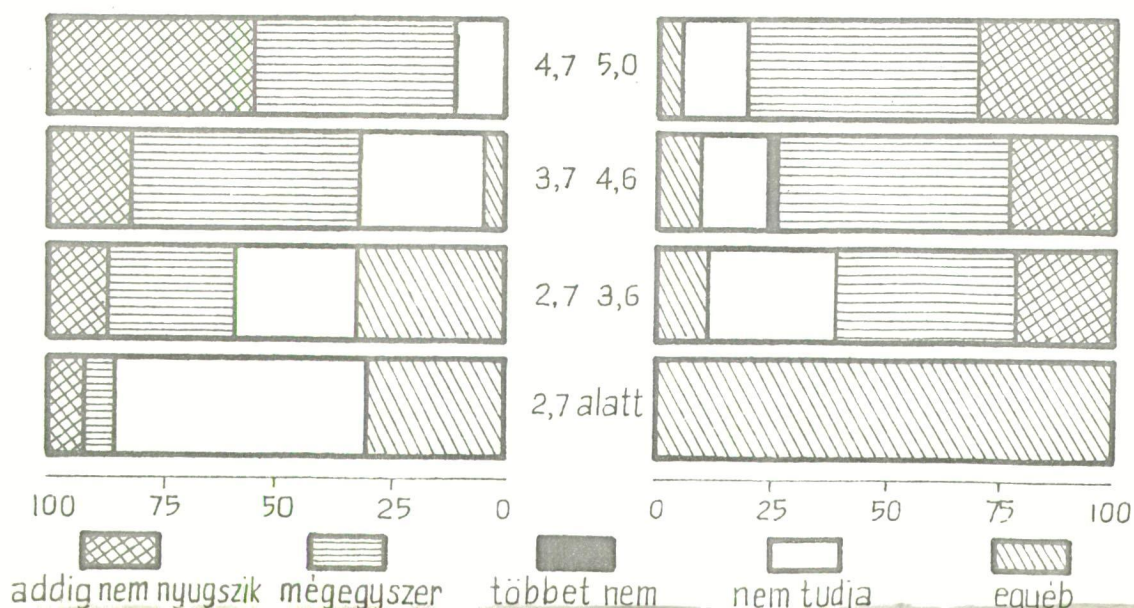
10. sz. ábra

IV. A GIMNÁZIUM BEFEJEZÉSE UTÁN

V. MEGHIUSULÁS ESETÉN

A kétfajta gimnáziumi osztálytípusban tanulók érettsége, gondolkodásmódja közötti különbség már a 3,7 - 4,6 átlageredményüknél figyelemre méltó. A tanulók döntő többsége itt is továbbtanulási szándékkal választotta a gimnáziumot, azonban míg a tagozatos osztályokban tanulóknál nincs lényeges különbség az általános iskola befejezése utáni szándék arányaiban, addig az általános tantervű osztályba járóknál már szembetűnő eltéréseket találunk. Vonatkozik ez az általános iskola befejezése utáni iskolaválasztási indokra és a szülői befolyás erősödésére egyaránt.

A gimnázium befejezése utáni terveket vizsgálva azt tapasztaljuk mindkét típusu osztályban, hogy az ebben a csoportban lévők nagy többsége is továbbtanulásra gondol. A különbség az osztálytípusok között az egyetemre és az egyéb felsőoktatási intézménybe jelentkezés arányában van: egyetemre a tagozatos, egyéb felsőoktatási intézménybe pedig az általános tantervű osztályokból készülnek többen. A szakmatanulás választása megjelenik az általános tantervű osztályba járóknak ennél a csoportjánál, jóval nagyobb arányban, mint a tagozatosoknál. Szellemi munka vállalására közel azonos arányban gondoltak.

Már ennél a tanulmányi átlagokkal behatárolt csoportnál is vizsgálat tárgyává kell tennünk realitás és irreálitás, szándék és valóság kérdését.

Ha a gimnáziumnak mint iskolatípusnak az elsődleges célját összevetjük a tanulók érettségi utáni terveivel, ak-

kor eredeti kérdésfeltevésünk szempontjából kedvezően ítélnénk meg az eddig vizsgált két csoportnál az adott iskolatípus és az ott tanulók céljainak adekvátságát. Az első csoportnál teljes volt az összhang az iskolatípus, a tanulók céljai és a tanulmányi átlageredmény között. Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagynunk, hogy a második csoportban lévő tanulók átlageredménye 3,6-tól 4,7-ig terjed. Ebből a szempontból vizsgálva a kérdést irreálisnak tartjuk tehát, hogy ilyen magas arányban szerepel az érettségi utáni tervek között a továbbtanulás. Jól tudjuk, milyen harc folyik minden egyes helyért, a felsőoktatási intézményekbe való bejutásért, és ebben a versenyben csak a legjobbaknak, legszorgalmasabbaknak, a legtehetségesebbeknek van esélye. /Tehetségen itt nem csupán intellektuális képességeket értünk, hanem az élet bármely területén megnyilvánuló kiválóságot./ E feltételt ennél a csoportnál nem látjuk olyan mértékben biztosítotttnak, mint amilyen arányban a továbbtanulás az érettségi utáni tervek között szerepel. Ez a továbbtanulási vágy azonban korántsem olyan szilárd, mint az előző csoportnál. Terveik sikertelensége esetén az újra próbálkozás igénye ugyan még ennél a csoportnál is viszonylag magas arányban jelentkezik, megnő azonban jelentősen azoknak az aránya - különösen az általános tantervű osztályba járóknál figyelhetjük meg -, akik nem tudják, illetőleg egyéb megoldást választanak jelenlegi elképzelésük meggyúsulása esetén.

Tovább fokozódik a diszharmónia az iskolatípus célja, a tanulók elképzelése és a tanulmányi átlageredmény között a harmadik csoportnál, a 2,7 és 3,6 közötti átlageredményüeknél.

Mindkét típusu osztályban azonos jelenséget figyelhetünk meg, ha az általános iskola utáni gimnáziumválasztás indokait vizsgáljuk. Az ebben a csoportban tanulóknak valamivel több, mint a fele a továbbtanuláshoz vezető utnak tekintette ezt az iskolatípust. Ugyanakkor nagyon jelentős szerephez jut az indokok között a szülők tanácsára történő iskolaválasztás. A tanulók egynegyede az egyéb választ jelölte meg, melynek fő tartalma a kérdőívek alapján az, hogy más iskolatípusba jelentkezett /főleg a szakközépiskolák különböző fajtái/, de oda nem nyert felvételt. Érdekes, hogy érettségi utáni szándékként még 3. osztályban is, ilyen tanulmányi átlageredmény mellett felsőoktatási intézményben kíván továbbtanulni az általános tantervű osztályba járóknak valamivel több, mint a fele, ez az arány a tagozatos osztályosoknál ugyanakkor 76,3 %. Míg az általános tantervű osztályban tanulóknál nincs érdemleges különbség az általános iskola befejezése és az érettségi utáni szándék arányaiban, addig a tagozatos osztályba járóknál közel 20 %-os eltérés van az érettségi utáni továbbtanulás javára. A kérdés az, hogyan értelmezzük ezt az arányeltolódást. Ugy, hogy a gimnáziumban eltöltött idő alatt tudatosodott a tanulóknál a gimnázium elsődleges célja és funkciója, ezért saját reális

esélyeit figyelmen kívül hagyva a továbbtanulást választja, vagy pedig a szülők tanácsára történő, illetőleg az egyéb indokokat felsorakoztató iskolaválasztás ült konkrét formát a továbbtanulási szándékban. Véleményünk szerint az utóbbit fogadhatjuk el magyarázatként, ugyanis a továbbtanulás irányát megvizsgálva a tagozatos osztályosoknak közel a fele főiskolára készül, mégpedig /ahogy a kérdőívekből kiderült/ főleg a műszaki jellegű felsőoktatási intézményekbe. Itt kell visszagondolnunk arra, hogy az egyéb választ bekarikázók már az általános iskola befejezése után a szakközépiskolák különböző tagozataira jelentkeztek, mivel az nem sikerült, így az érettségi után magasabb szinten újból próbálkoznak.

Ennél a csoportnál jut jelentős szerephez az érettségi utáni szakmatanulási szándék mindkét típusu osztályban, amely véleményünk szerint teljesen reális elképzelés. Ugyancsak előtérbe kerül a munkavállalási szándék, ezen belül is a szellemi munka vállalása. Mivel az utóbbi tervek csak az általános tantervű osztályba járóknál szerepelnek, joggal vetődik fel a kérdés, hogy milyen típusu munkára gondoltak. Köztudott, hogy egyre kevesebb az olyan munkakörök száma, amelynek betöltéséhez az érettségi elegendő. Ebben az esetben kellene érvényesülnie különösen a gimnázium másik funkciójának, a gyakorlati életre való felkészítés segítésének. Mivel azonban egy gimnázium súlyát, hírnevét az onnan felsőoktatási intézménybe felvett tanulók száma adja, érthető mó-

don ez a funkció háttérbe szorul.

E csoportnál kitartás és céltudatosság kisebb szerepet játszik, mint a korábbiakban, érthető módon, hiszen ha a szándékokban nem is, az esetleges sikertelen próbálkozás-kor már a realitás is tükröződik a válaszokban. Mindkét típusu osztályban magas azoknak az aránya, akik nem tudják, mit tesznek, ha jelenlegi tervük nem sikerül. Elgondolkodtató, hogy a gimnázium harmadik osztályában a tanulók közel egyharmada nem tervezi meg életutját, minden lehetőséget figyelembe véve. Az általános tantervű osztályba járóknál az egyéb megoldást választók játszanak domináns szerepet. E válasz tartalma: sikertelen felvételi vizsga esetén munkavállalás.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy ennél a csoportnál már fölbomlóban van az iskolatípus és a tanulók célja közötti összhang, amelyet az előző tanulmányi csoportnál még tapasztaltunk. Igaz ugyan, hogy a tanulóknak valamivel több, mint a fele továbbtanulási szándékkal érkezett a gimnáziumba, és ez az elképzelés a gimnáziumban eltöltött két év alatt meg is maradt, illetőleg a tagozatos osztályosoknál meg is nőtt, azonban a tanulmányi átlageredmény erőteljesen megkérdőjelezi eme szándékokat, elképzeléseket.

Végül, a negyedik csoportnál a három mutató közötti összhang teljesen megszűnik.

A 2,7 alatti átlageredményűeknél válik egyértelműen dominánssá a szülői befolyásolás. Jelentéktelen arányban

szerepel az általános iskola utáni iskolaválasztásnál a továbbtanulási szándék. Ezzel szemben érettségi után a tanulóknak valamivel több, mint egyharmada mégis továbbtanulásra gondol, szerintünk teljesen irreálisan. Ilyen tanulmányi átlageredménynél még a nagyon magas arányban szereplő szakmatanulási szándék is megkérdőjelezhető. /A "C" tagozaton oktatott szakmák iránt nagy az érdeklődés, a tuljellentkezés következtében csak a legjobbaknak sikerül bejutniuk. Pl. rádió-tv szerelő, orvosi műszerész, elektronikai műszerész, kozmetikus stb./ Ennél a csoportnál még magasabb arányban választják a munkát, mint az előzőeknél. Természetesen ebben az esetben is a szellemi munka vállalása dominál.

Az e csoportba tartozó tanulóknak több, mint a fele nem tudja, mit tegyen, ha jelenlegi elképzelése nem sikerül. Magas az egyéb megoldást választók aránya is.

A harmadik és a negyedik tanulmányi csoportban egyre több problémával találkoztunk, egyre inadekvátabbá váltak az iskolatípus és a tanulók céljai a tanulmányi eredmény függvényében. Említettük már, hogy természetes jelenség, hogy a gimnáziumban csökkennek a tanulmányi eredmények, azonban nem tartottuk valószínűnek, hogy olyan mértékben, ahogyan ezt esetünkben tapasztaltuk. Feltételezésünk azt is magában foglalta, hogy véleményünk szerint nem mindig azok kerülnek be a gimnáziumba, akik előképzettségük, rátermettségük alapján a legalkalmasabbak a gimnáziumi tanulmányokra. Eme feltételezést alátámasztandó álljon itt a

Csongrád megyei 7. osztályosok gimnáziumválasztása a tanulmányi eredmények függvényében!²⁸

4,7 - 5 : 63,1 % /N=588/

3,7 - 4,6 : 29,0 % /N=1567/

2,7 - 3,6 : 4,6 % /N=1657/

2,7 alatt : 1,0 % /N=484/

Ha mindehhez hozzászámítjuk a tanulmányi átlageredmények romlását a gimnáziumba lépéskor, máris érthetővé válik a vizsgált harmadik és negyedik csoport kialakulása és problematikus volta.

A tanulmányi eredmények tükrében a következő tendenciákat figyelhetjük meg.

Mindkét típusu osztályban a tanulmányi átlageredmény csökkenésével párhuzamosan egyre kisebb arányban határozza meg a gimnáziumba beiratkozást a felsőfokon való továbbtanulás. Ugyancsak csökken az egyetemre irányulók aránya is, valamint az általános tantervű osztályokban a főiskolára készülőké. A tanulmányi eredmény csökkenésével együtt egyre kisebb lesz a tanulók kitartása, céltudatossága jelenlegi szándékuk megvalósulása esetén.

Az előzőekkel ellentétes tendencia figyelhető meg a következő esetekben. A tanulmányi átlageredmény csökkenésével mindkét típusu osztályban, de különösen az általános tantervű osztályokban erőteljesen megnő a szülői befolyás és az

---

28. A hetedik osztályos általános iskolai tanulók pályaválasztási szándékai az 1973/74-es tanévre /stencil/

egyéb indokból a gimnáziumot választók aránya, A tagozatos osztályoknál a főiskolára, mindkét típusú osztálynál növekvő tendenciát mutat az egyéb felsőoktatási intézménybe való irányulás. Ezzel együtt emelkedik a szakmát tanulni szándékosók aránya is.

Külön figyelmet érdemel, hogy az általános tantervű osztályban tanulók tanulmányi eredményük csökkenésével párhuzamosan mind magasabb százalékban gondoltak a szellemi munka vállalására. Ugyancsak nő a bizonytalanságot jelentő "nem tudom" válaszok aránya.

A tanulmányi átlageredményekkel történő vizsgálat mindeképpen hasznosnak bizonyult. Míg a korábbi vizsgálati eredmények alapján is megállapítottuk, hogy az általános és a tagozatos tantervű osztályokban tanulók és az iskolatípus elsődleges célja között lényeges különbség fedezhető fel, és ez az összehasonlítás a tagozatos osztályokban tanulók pozitívabb megítélését vonta maga után, addig az azonos tanulmányi átlageredménnyel behatárolt csoportoknál már nem volt ennyire egyértelmű a megítélésünk. Ez elsősorban a legjobbak, a 4,7 - 5 átlageredményűek csoportjára vonatkozik, ahol mindkét osztálytípusban a legtökéletesebb összhangot találtuk az iskolatípus, a tanulók céljai, valamint a tanulmányi eredmény között. E tény nem vonja azonban kétségbe előző megállapításunkat, hiszen elég egy pillantást vetnünk V. sz. táblázatunkra, amely megmutatja, hogy az egyes tanul-

mányi csoportok milyen arányban képviseltetik magukat a különböző típusu gimnáziumi osztályokban.

Ez a vizsgálati eredményekkel és a belőle levont következtetésekkel, értékeléssel vizsgálatunk első szakasza tulajdonképpen lezárult. Eredeti feltételezésünket a kapott eredmények megerősítették, alátámasztották. Értékelésünk során a problematikus pontokra külön is felhívtuk a figyelmet, több dolgot megkérdőjeleztünk. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a kérdőíveket másfél évvel a tényleges döntés előtt töltöttük ki a tanulókkal. Az érettségi előtti utolsó "hajrá" még előttük volt.

Változtak-e az elképzeléseik közvetlenül az érettségi előtt, és milyen mértékben? Reálisabbá váltak-e a szándékok a jelentkezési lap kitöltésekor? A változást összefüggésbe lehet-e hozni a gimnáziumi osztály típusával?

E kérdésekre próbálunk válaszolni kísérletünk második etapjában.

V. fejezet

Mint már a metodikai részben említettük, ebben a szakaszban nem a teljes sokasággal foglalkoztunk, hanem a két kiemelt gimnázium tanulóival.

Vizsgáljuk meg tehát, hogy a Tisza-parti Gimnáziumban milyen változásokat tapasztalunk a 3. osztályos szándékokhoz viszonyítva! /XII.sz. táblázat/

XII.sz. táblázat

A gimnázium befejezése utáni tervek
/Tisza-parti Gimnázium/

Megnevezés	3. o.		4. o.	
	fő	%	fő	%
Egyetem	11	13,6	6	7,7
Főiskola	19	23,8	22	28,2
Egyéb felsőokt.-i int.	12	15,0	4	5,2
Továbbtanulás összesen:	42	52,4	32	41,1
Szakmatanulás, munkavállalás	38	47,6	46	58,9
Mindösszesen:	90	100,0	78	100,0

E kérdés vizsgálatánál célszerűnek láttuk, ha az abszolút számokat és a százalékos értékeket együttesen elemezzük. Annál is inkább, mert amint látjuk, negyedik osztályig két fő nem jutott el, és az érettségi utáni szándékokban jelentős változás következett be.

Amint várható volt, a továbbtanulási szándékban tör-

téntek a legnagyobb változások. A jelentkezési lapok kitöltése már korántsem olyan megabiztosan történt, mint kérdőívünkön a válasz bekerikázása. Megmutatkozik ez elsősorban az egyetem választásánál. Majdnem a felére csökkent az egyetemre készülők száma, az egyéb felsőoktatási intézményt választóké pedig éppen a harmada a harmadik osztályosok szándékaihoz képest. Összességében tizzel kevesebben töltötték ki a továbbtanuláshoz szükséges jelentkezési lapot, mint ahányan harmadik osztályban. Tíz tanuló tehát eljutott odáig, hogy az érettségi előtt reálisan mérlegelte továbbtanulási esélyeit, és még időben más lehetőség után nézett, értve ezen a szakmatanulást vagy a munkavállalást. Főiskolára viszont többen készülnek, mint az előző évben. E tény magyarázata az, hogy feltehetőleg a korábban egyetemet választók közül döntöttek néhányan a biztosabb bekerülést jelentő főiskola mellett.

Mivel a továbbtanulási arányok csökkentek, értelemszerűen megnőtt az előző évi válaszokhoz képest a szakmát tanulni szándékozók és a munkavállalást választók száma, aránya. Mivel abszolút számban is soknak találtuk az adott gimnáziumban a továbbtanulni nem szándékozók számát /több, mint egy gimnáziumi osztály hivatalos létszáma/, fölkerestük a Tisza-parti Gimnázium igazgatóját, és megkérdeztük, mennyire látja reálisnak a fenti arányokat a tanulók ismeretében.

Először a továbbtanulásra jelentkezőket vizsgáltuk meg közelebbről. Mi a korábbiakban azt állapítottuk meg, hogy a 3. osztályos elképzelésekhez képest csökkent a továbbtanulni szándékozók száma, aránya. A beszélgetésünk-ből kiderült, hogy ez az arány sem reális. A jelentkezési lapot kitöltőknek csak kis hányada készül valóban továbbtanulásra, ez a tény nyilvánvaló a tanulók szorgalmának, kitartásának, céltudatosságának az ismeretében. Ellenben a korábbi évek tapasztalatai, a szülőkkel való beszélgetések azt mutatják, hogy új jelenségre kell felfigyelnünk az érettségizőknél: ez pedig az, hogy "divattá" vált a továbbtanulásra jelentkezni. És ebben az esetben a "jelentkezésen" van a hangsúly, a felvételi vizsga eredménye indifferens tényezővé válik. /Érdekes lenne a jelenség egzakt vizsgálata./ A szakmát tanulni szándékozók szakmaválasztása meglehetősen egysíku, az úgynevezett "divatos szakmákra" korlátozódik /fogtechnikus, rádió-televízió szerelő, autó-villamossági műszerész, orvosi műszerész/. Jelentős azoknak az érettségizőknek a száma, akik mindenféle tanulási szándék nélkül fejezik be a gimnáziumot, adminisztratív munkakörben kívánnak elhelyezkedni.

A Tisza-parti Gimnázium igazgatójával történő beszélgetés aláhuzta, megerősítette azokat a megállapításainkat, amelyeket értékelésünk során statisztikai úton nyertünk.

A szándékok ismeretében nyilvánvalóvá vált, hogy ezek-

ben az osztálytipusokban a gimnázium elsődleges célját érvényesíteni nem tudta, a szakmatanulás és a munkavállalás kapott nagyobb szerepet.

Ezek után vizsgáljuk meg, milyen változásokat eredményezett az eltelt egy év a Radnóti Miklós Gimnázium tanulói-nál! /XIII.sz. táblázat/

XIII.sz. táblázat

A gimnázium befejezése utáni tervek
/Radnóti Miklós Gimnázium/

Megnevezés	3.o.		4.o.	
	fő	%	fő	%
Egyetem	75	62,5	64	55,1
Főiskola	26	21,7	34	29,3
Egyéb felsőokt.-i int.	10	8,3	2	1,7
Továbbtanulás összesen:	111	92,5	100	86,1
Szakmatanulás, munkavállalás	9	7,5	16	13,9
Mindösszesen:	120	100,0	116	100,0

A változás mindenekelőtt az összlétszámot tekintve szembetűnő: négy tanuló nem jutott el a negyedik osztályba.

Jelentős változás következett be ennél az osztálytipusnál is a továbbtanulásra jelentkezés arányaiban. Megmutatkozik ez összességében is, és a továbbtanulás iránya szerinti bontásban is. Ugyanazokkal a tendenciákkal találkozunk,

amelyeket az általános tantervű osztályosoknál megfigyeltünk. Nevezetesen a következőkkel:

1. a 3. osztályos szándékokhoz képest csökken az egyetemre jelentkezés,
2. ugyanakkor megnő a főiskolára irányulók száma,
3. és jelentősen csökken az egyéb felsőoktatási intézményt választók aránya.

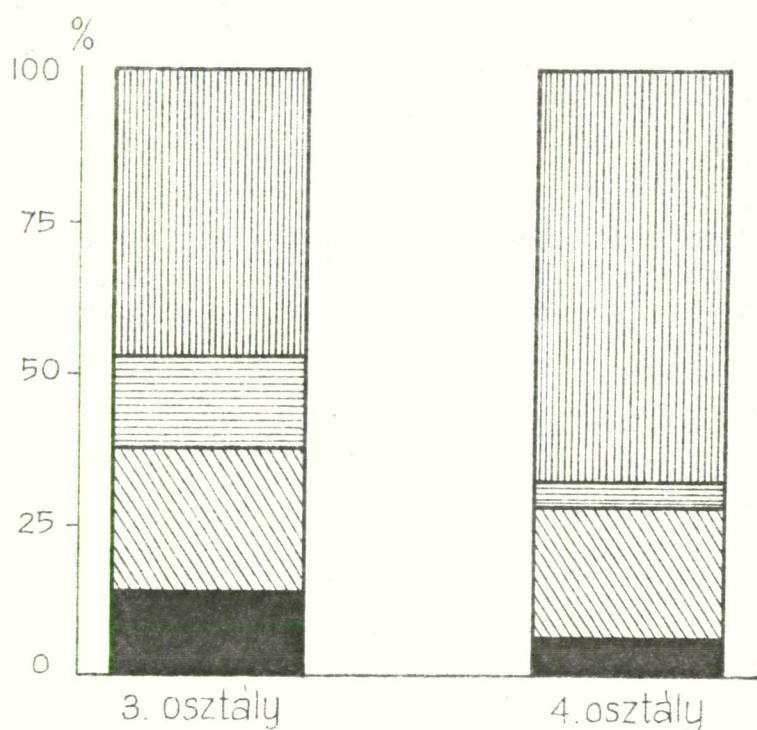
Eme arányváltozásokat ugyanazzal magyarázzuk, mint fentebb, az általános tantervű osztályba járóknál.

Értelemszerűen megnő a szakmát tanulni szándékozók és a munkavállalók aránya ebben az osztálytípusban is az előzetes elképzelésekhez képest. A változásokat szemlélteti 11.sz. ábránk.

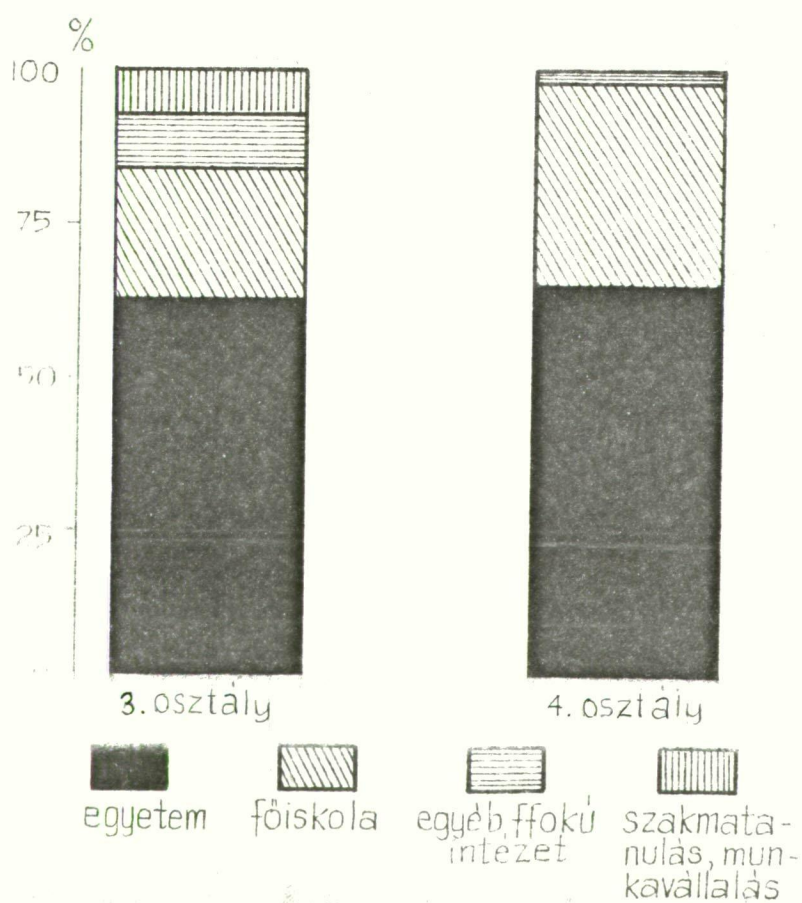
Milyen választ adhatunk mindezek után eredeti kérdésfeltevésünkre? A változások ellenére az érettségi utáni szándékok arányai ebben az osztálytípusban azt bizonyítják, hogy az iskolatípus és a tanulók céljai lényegében adekvátak. A gimnázium elsősorban feladata, a továbbtanulásra felkészítés a tanulók döntő többségének érettségi utáni szándékában megfogalmazódik: továbbtanulásra készülnek. Eme elhatározás azonban nem jelent tényleges továbbtanulást, és itt jelentkezik a másik probléma, hasonlóan az általános tantervű osztályban tanulókéhoz, a fel nem vett diákok társadalmi beilleszkedése. Érdemes idéznünk a Művelődésügyi Minisztérium Tájékoztatójából.

A GIMNÁZIUM BEFEJEZÉSE UTÁNI TERVEK VÁLTOZÁSA A 3.- 4. OSZTÁLYBAN

TISZA PARTI ÁLT. TANTERVŰ GIMN.

RADNÓTI M. REÁL. TAGOZATÚ GIMN.

" ... sok tanulónak kellett szándékát megváltoztatnia, mégpedig minden 100 végző közül

1967-ben kb. 35-nek, ezek közül 31 felsőoktatásra jelentkezett,

1968-ban kb. 38-nak, ezek közül 33 felsőoktatásra jelentkezett,

1969-ben kb. 31-nek, ezek közül 28 felsőoktatásra jelentkezett,²⁹

1970-ben kb. 33-nak, ezek közül 29 felsőoktatásra jelentkezett,

1973-ban kb. 35-nek, ezek közül 32 jelentkezett felsőoktatásra."³⁰

Ugyanakkor az érettségi utáni szakmaválasztás sem problémamentes. A gimnazisták társadalmi beilleszkedéséhez ugyan segítséget nyújt, azonban a képzés gazdaságossága szempontjából jelent problémát, ugyanis 14 év alatt képez szakmunkást.

Kérdőíves felmérésünk alapján a következő megállapításokat tehetjük. Különbséget figyelhetünk meg az általános tantervű és a tagozatos osztályok tanulóinak tanulmányi eredmény szerinti összetételében. E felmérés is aláhúzta az MSZMP KB 1972. júniusi határozatának előkészítésében résztvevők megállapítását, miszerint "Ezeknek az osztályoknak a

---

29. Pályaválasztási szándékok vizsgálata a középiskolákban 1969. Egyetemi Számítóközpont Budapest

30. Pályaválasztási szándékok vizsgálata a középiskolákban 1973. Egyetemi Számítóközpont Budapest

létezése /t.i. szakosított tantervű osztályok - mgj.M.Cs./ csökkenti az általános tantervű osztályok színvonalát, polarizálja a tanulókat."³¹ E polarizáltság a kérdésekre adott válaszok elemzésénél is nagy szerephez jutott.

Ebből adódóan az iskolatípus célja és funkciója is másképpen tükröződik a kétfajta osztálytípusban tanulók érettségi utáni szándékaiban.

A párthatározatban megfogalmazott elsődleges cél a tagozatos osztályokban érvényesült pregnánsan. Ugyanakkor felmérésünkből az is kiderült, hogy az általános iskola befejezése után sok tanuló már eleve továbbtanulási cél nélkül választja a gimnáziumot, másoknak a gimnáziumi évek alatt változik meg a továbbtanulási elképzelése, megint másoknak pedig a sikertelen felvételi vizsga eredményeképpen kell lemondaniuk egyelőre a továbbtanulásról. E három csoport a végzős gimnazistáknak meglehetősen nagy hányadát teszi ki, az ő esetükben jut döntő szerephez az iskolatípus másik funkciója. Ebből következik, hogy a gimnáziumnak még nagyon sokáig megmarad a kettős funkciója. Reális társadalmi igény ez; felmérésünkből is látható, mennyire heterogén a gimnáziumokban tanulók összetétele. Amíg a legjobbak és a leggyengébbek együtt tanulnak mindenféle differenciálás nélkül, addig ez a gimnázium valamelyik funkciójának háttérbe szorítását eredményezi. E probléma a fakultatív rendszerű gimnáziumok esetében is fennáll.

---

31. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Válogatott dokumentumok gyűjteménye Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.

ziumi képzésben oldódik meg. /Erről bővebben a következő fejezetben szólunk./

Felmérésünk arra kereste a választ, hogy a tanulók mennyire ismerik a választott iskolatípus célját, érettségi utáni szándékaik tudakolásával egyeztettük a gimnázium és az ott tanulók céljait.

Meg kell azonban vizsgálnunk a másik oldalt is: vajon az adott iskolatípus hogyan tudja érvényesíteni célját, funkcióját.

E kérdés vizsgálata átvezet bennünket egy másik területre, a gimnáziumi képzés korszerűsítéséhez.

VI. fejezet

"A nagy hagyományokkal rendelkező gimnázium korszerűsítését különösen két tényező teszi időszerűvé: a gimnázium kettős funkciójának jobb, eredményesebb betöltése és a tanulói túlterhelés megszüntetése."³²

Mi most a kettős funkcióból adódó korszerűsítési törekvéseket vizsgáljuk. Az eddigiek során jól láttuk, hogy ez a kettős funkció ma még realitás, az ebből eredő feladatok konkrét megoldásra várnak.

Lapozzuk föl megint a pártdokumentumot!

"A gimnázium a jelenlegi feltételek között nem tud kellően megfelelni e kettős célnak, feladatát ellentmondásosan teljesíti. Mindkét funkció egyidejű teljesítéséhez hiányoznak a feltételek, a gimnázium kénytelen differenciálatlanul foglalkozni a tanulókkal. A diákok adottságainak figyelembe vétele, személyiségük harmonikus fejlesztése így nem valósítható meg. A gimnázium a tanulók egy részének megfelelő felkészítést ad a továbbtanuláshoz, de a tovább nem tanulóknak a gyakorlati életre való megfelelő előkészítése megoldatlan. Az érettségi utáni elhelyezkedés problémákkal, konfliktusokkal, átmeneti és szükségmegoldásokkal telített. A gimnazisták megfelelő tevékenységi formákkal történő pszichikai felkészítése a társadalmi beilleszkedésre nem kielégítő."³³

---

32. Welker Ottó: Merre tart a gimnázium?
Köznevelés 1972/18. 18-22.o.

33. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai.
Válogatott dokumentumok gyűjteménye.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 142-143.o.

E tényt támasztja alá Kardos József és Dr.Kornidesz Mihály is Szocialista társadalom - korszerű iskola c. könyvükben.³⁴

"A gimnázium azokkal a tanulókkal, akiknek eleve nincs szándékukban, hogy egyetemen, főiskolán tanuljenak tovább, nem foglalkozik megfelelően. Ugyyszintén azokkal sem, akik a gimnáziumi évek során jutnak arra az elhatározásra, hogy nem tanulnak tovább. Ez is oka annak, hogy ezek a fiatalok - akiknek a száma és aránya nem kevés - nehezen találják meg a helyüket az életben, az elhelyezkedésük is gyakran véletlenszerű, esetleges. Az érettségizetteknek mintegy 40-50 %-a nem jelentkezik egyetemi, főiskolai felvételre, hanem munkát, munkahelyet keres magának, illetve szakmunkástanuló intézetekbe iratkozik be."

Az 1972-es oktatáspolitikai párthatározatban a gimnáziumi képzés korszerűsítéséhez vezető ut is megfogalmazódott.³⁵

"A II. évfolyamtól kezdődően fakultatív tárgyak oktatását kell bevezetni, s ezek sorában olyan tantárgyak, tantárgycsoportok szerepeljenek, amelyek részben a továbbtanulásra készítik fel a tanulókat /pl. irodalom, történelem, matematika, természettudományok, idegen nyelvek/, részben a végzés utáni munkába állásukat segítik /pl. közgazdasági, közigaz-

---

34. Kardos József-Dr.Kornidesz Mihály: Szocialista társadalom - korszerű iskola
Kossuth Könyvkiadó, 1975. 56.o.

35. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai.
Válogatott dokumentumok gyűjteménye.
Tankönyvkiadó, Budapest 1973. 68.o.

gatási ismeretek, műszaki rajz, gép- és gyorsírás, az üzemek igénye alapján meghatározandó speciális ismeretek/."

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Kutató Csoportja Szegedi Alközpontjának irányításával Csongrád megyében három gimnáziumban kezdődött el az 1974/75. tanévtől az I. osztályokban a fakultatív rendszerű, tantárgyblokkos kísérlet. /Makó, József Attila Gimnázium, Szeged, Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged, JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium./

A kísérletről részleteiben szólni nem kívánunk. Témánk szempontjából azt tartottuk fontosnak megfigyelni, hogy a gimnáziumi fakultatív oktatás modellje hogyan próbálja megoldani a kettős funkcióból fakadó ellentmondásokat.

A kísérlet vezetői az új gimnáziumi képzési struktúra megalkotásakor az iskolatípus célját és funkcióját a következőképpen fogalmazták meg:³⁶

"A gimnáziumi képzésben továbbra is elsődleges a magas színvonalu általános képzés; a gimnázium nem válhat szakiskolává. Ugyanakkor szakitania kell az általános képzésnek mindenkire nézve uniformizált koncepciójával, amely szerint mindenkinek mindent ugyanolyan mértékben kell elsajátítania. Az új gimnáziumi képzés nagymértékben tekintettel van a tanulók egyéni érdeklődésére, egyéni képességeire, igyekszik ezeket felderíteni, és

---

36. Dr. Ágoston György-Dr. Orosz Sándor: Kísérleti terv a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására
Az MTA Pedagógiai Kutató Csoport kiadványa
Felelős kiadó: Dr. Vajó Péter igazgató

a tanulóknak lehetőséget nyújt arra, hogy képességeiknek, érdeklődésüknek megfelelő irányban, a jelenlegi átlagos gimnáziumi színvonalnál sokkal elmélyültebb tanulmányokat folytathassanak. Ezáltal a tanulók egy részét célszerűen előkészíti a magasabb foku szakmai képzésre: az egyetemi-főiskolai tanulmányokra. Az így előkészített tanulókkal a felsőfoku intézmény is magasabb szinten kezdheti meg a munkát, és végül jobban képzett szakembereket bocsáthat ki. A tanulók másik részének pedig olyan speciális képzést ad, amely a magas színvonalu gimnáziumi általános képzettséggel párosulva lehetővé teszi, hogy ügyintézői, tudományos segédmunkaerői és egyéb említett állásokat töltsenek be."

"Reméljük, sikerül elérni, hogy a gyermekek továbbtanulását és pályaválasztását az eddiginél nagyobb mértékben képességeik és kisebb mértékben szüleik ambíciója, elképzelései, kényszere határozzák meg. Ily módon talán a gimnázium jobban szolgálhatja az egészséges és szükséges társadalmi mobilitás ügyét is, mint eddig."

Mi az 1975/76. tanév második félévében kerestük meg kérdőiveinkkel a fakultatív osztályokban tanulókat. /Ld. a Mellékletet./

A célunk kettős volt:

1. Megvizsgálni azt, hogy a fakultatív osztályba jelentkezők milyen céllal, kinek vagy minek a hatására vá-

lasztották a gimnáziumi tanulást. E kérdés elemzése arra adott lehetőséget, hogy korábbi felmérésünkkel összehasonlítsuk a kapott eredményeket.

2. Ugyanakkor arra is kíváncsiak voltunk, hogy a tanulók tudják-e, hogy mit jelent a fakultatív rendszerű képzés. Ezt mind az első, mind a második osztályosoktól megkérdeztük. A fakultatív rendszerű képzés első másfél évének hatékonyságáról a második osztályosoknak kiadott kérdőív válaszainak az elemzéséből szerettünk volna tájékozódni.

E dolgozatban nem vállalkozunk a teljes, részletekbe menő elemzésre, csupán azokat a kérdéseket nézzük meg közelebbről, amelyek korábbi felmérésünkhöz és témánkhoz szorosan kapcsolódnak.

A fakultatív képzésben részt vevő gimnáziumi osztályok tanulóinak társadalmi összetételéről, szociális körülményeiről már tájékozódunk a beiskolázási eredményekről és a kezdeti lépésekről beszámoló tanulmányból.³⁷ Tudásszintjüket a VIII. osztályos év végi bizonyítványok átlagosztályzata alapján vizsgálták.

Idézzük fel ezeket az adatokat! /XIV. sz. táblázat/
A táblázatot a tanulmányban szereplő adatok alapján mi állítottuk össze.

---

37. Dr. Bánfalvi József: A fakultatív rendszerű tantárgy-blokkos kísérlet kezdeti szakasza Csongrád megyében
Az MTA Pedagógiai Kutató Csoport kiadványa
Felelős kiadó: Dr. Vajó Péter

XIV.sz. táblázat

A fakultatív képzésben részt vevők tanulmányi
átlageredménye VIII. osztály végén 1973/74. tanév

Átlageredmény	József A.G. /N=90/	Radnóti M.G. /N=120/	Ságvári E.G. /N=70/
4,7 - 5	26,66 %	69,93 %	37,13 %
3,7 - 4,6	64,46 %	30,07 %	61,42 %
2,7 - 3,6	8,83 %	-	1,42 %
2,7 alatt	-	-	-
Összesen:	100,00 %	100,00 %	-

A tanulmányi átlageredményekből is látszik, hogy a makói gimnázium beiskolázási problémákkal küzdött, ezért részben volt csak válogatási lehetősége. Nem ez a helyzet a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumnál, ahova a legtöbb jó tanuló tömörült. A kimutatásból az is kitűnik, hogy nagyon magas a két szegedi gimnázium beiskolázási átlageredménye. E tény azonban természetesen nem tükrözi egyben a tudásszintet is. /A fenti adatok a kérdőívet kitöltő második osztályosokra vonatkoznak./

Eme előzmények után térjünk rá a kérdések elemzésére! Ahol mód volt rá, ott az első és a második osztályosok válaszait együttesen dolgoztuk fel.

XV.sz. táblázat

Az általános iskola befejezése
utáni tervek

Megnevezés	1.osztály		2.osztály		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Továbbtanulásra készülők	213	74,7	156	67,5	369	71,4
Más iskolatípusba jelentkeztem, de oda nem vettek föl	11	3,8	11	4,7	22	4,2
Nem volt határozott elképzelésem arról, hogy mi akarok lenni	60	20,9	62	26,9	122	23,6
Más indokom volt, éspedig ...	2	0,6	2	0,9	4	0,8
Összesen:	286	100,0	231	100,0	517	100,0

Az arányokat vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az első és második osztályosok gimnáziumválasztása között nincs lényeges eltérés az arányokat tekintve. A nagy többség mindkét osztályban továbbtanulási szándékkal iratkozott be a gimnáziumba, ugyanakkor figyelembe kell vennünk a másik legmagasabb arányt képviselő csoportot, akiknek nem volt határozott elképzelése az általános iskola befejezése után. E felmérés során konkrétan is megfogalmazódott tehát, ami a korábbiakban csupán feltételezés volt: a gimnáziumi képzést választják azok a tanulók is, akiknek az általános iskolai évek alatt nem alakult ki konkrét pályaelképzelése. Az arányokat vizsgálva nincs lényeges eltérés a korábbi felmérés adataitól. /A vizsgált

3. osztályos populációnak 79,8 %-a iratkozott be továbbtanulási tervekkel a gimnáziumba./

XVI.sz. táblázat

A gimnáziumválasztást tanácsolók

Megnevezés	1.osztály		2.osztály		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Magam döntöttem	249	87,1	184	79,7	433	83,7
Szülei tanácsolták	17	5,9	23	9,9	40	7,7
Tanáraim tanácsolták	18	6,2	19	8,2	37	7,2
Barátain, osztálytársaim hatására	1	0,4	1	0,5	2	0,5
Mások hatására	1	0,4	4	1,7	5	0,9
Összesen:	286	100,0	231	100,0	517	100,0

Amint látjuk, az erre a kérdésre adott válaszokban sincs érdemleges különbség a két osztály tanulóinak válaszaiban. Érdekes módon e vizsgált populációnál a szülők tanácsa nem jut olyan nagy szerephez, mint a korábban vizsgált sokaságnál. /Igaz, itt más a kérdés jellege./ A "magam döntöttem" válaszok mellett elenyésző azoknak az aránya, akik más hatására választották a gimnáziumban tanulást.

Az első osztályosoktól megkérdeztük, hogy jelenleg van-e elképzelése arról, hogy mi akar lenni. A válaszadók 66,1 %-a igennel válaszolt erre a kérdésre. Ez az arány alacsonyabb az általános iskola után a gimnáziumot továbbtanulási céllal

választókénál. E tény azonban csak látszólag ellentmondásos. Gyakran olyanok is beiratkoznak ebbe az iskolatípusba, akik valóban továbbtanulásra készülnek, azonban még nem tudják eldönteni, hova is jelentkezzenek.

Témánk szempontjából érdekesnek ígérkezett a második osztályosok további válaszainak a vizsgálata.

Az általános iskola befejezésekor a válaszadók 51,9 %-ának, 120 tanulónak volt pályaelképzelése. A gimnáziumban eddig eltöltött idő alatt már funkcionáltak a fakultatív képzési rendszert előkészítő orientáló foglalkozások, melyek célja a tanulók képességeinek, adottságainak a feltárása, a reális önismeret kialakítása. Érthető módon ezeknek a foglalkozásoknak a kísérlet elméleti és gyakorlati irányítói nagy jelentőséget tulajdonítanak. Vajon a tanulókra milyen hatással vannak ezek a foglalkozások? Betöltik-e a nekik szánt szerepet? Kérdőívünk 4. és 5. kérdése közvetett módon ezt a hatást kutatta. A megadott válaszlehetőségek mellett nyitottnan hagytuk az okokat feltáró "miért"-re a választ.

XVII.sz.táblázat

A gimnáziumban eltöltött idő hatása az előzetes
elképzelésekre

Megerősítette	48 fő	40,0 %
Megváltoztatta	40 fő	33,3 %
Nem befolyásolta	32 fő	26,7 %
Összesen:	120 fő	100,0 %

A tanulók szempontjából a legpozitívabbnak a "megerősítette" válaszokat tekinthetjük, hiszen az előzetes elképzelések és a gimnázium különböző hatásai, követelményrendszere egymást megerősítve jelentkeznek a tanulóban. A megerősítés ténye azonban nem kapcsolódik egyértelműen az orientációs foglalkozásokhoz. Kiderül ez a megerősítő hatást indokló válaszokból: még jobban szeretik az adott tantárgyakat, amelyek a pálya eléréséhez szükségesek.

Az orientációs foglalkozások hatása azoknál a tanulóknál mutatható ki egyértelműen, akik a gimnáziumban megváltoztatás okát kutató "miért"-re a tanulók nagy többsége szinte szó szerint azt válaszolta; rájött, hogy nem neki való a korábban választott pálya. Vagy a pálya eléréséhez szükséges felvételi tárgyak okoztak meglepetést, vagy a tanulmányi eredmény romlása következtében jutottak arra az elhatározásra, hogy megváltoztatják korábbi elképzelésüket: belátták, így nincs reális esélyük a továbbtanulásra. Nagyon szeretnék hangsúlyozni, hogy ezek a tanulók még csak második osztályosok, tehát bőven van idejük az érettségig újból pályát választani. Nem az érettségi vagy a sikertelen felvételi vizsga után 18-19 évesen, hanem most, 15-16 évesen. A változtatás okai között azonban nemcsak a fentieket találjuk: szép számmal akadnak olyanok, akiket más tantárgyak pozitív hatása készítettett arra, hogy korábbi elképzelésüket megváltoztassák. Ezt feltétlenül a gimnáziumokban folyó oktató-nevelő munka pozitívumaként kell értékelnünk.

Megítélésünk szerint nem tekinthető egyértelműen pozitív megnyilvánulásnak az, hogy a gimnáziumban eddig eltöltött idő nem befolyásolta az általános iskola befejezésekor kialakult elképzeléseket. Egyrésztől elégedettek lehetnénk, hiszen e válasz tulajdonképpen azt jelenti, hogy a tanuló kitart eredeti terve mellett, a gimnázium, az ott folyó oktatás-nevelés, az orientációs foglalkozások, a követelmények nem kényszerítették szándékának módosítására. És véleményünk szerint itt a probléma, itt kérdőjeleződik meg a kitartás: változtatnia nem kellett, de megerősítést sem kapott. /legalábbis úgy érzi./ Negatív tapasztalatokat pályaelképzelésével kapcsolatban nem szerzett, de pozitívat sem, már ami az iskolai hatást illeti. Ebből a válaszból hiányzik az iskola és a tanuló közötti érzelmi kapcsolat; az iskolatípus irreleváns tényezővé válik a célok eléréséhez vezető úton, n e m b e f o l y á s o l j a a tanulók kialakult elképzeléseit sem pozitív, sem negatív irányban.

Vizsgáljuk meg most azoknak a tanulóknak a csoportját, akiknek az általános iskola befejezésekor még nem választottak pályát! E csoport a második osztályosok 48,1 %-a, 111 fő. A kérdőív kitöltése idején, tehát alig másfél év elteltével már 82,2 %-ának, 92 főnek alakult ki pályaelképzelése. Az abszolút számokat és az arányokat tekintve is kevés azoknak a száma, akik jelen pillanatban is határozatlanok, különösen akkor, ha az összlétszámhoz viszonyítunk. A már pályát választóknál is az érdekelt bennünket, hogy milyen hatásra következett be a

pályaelképzelés kialakulása.

Kérdőívünk 6. kérdésével azokhoz fordultunk, akiknek a gimnáziumban alakult ki /92 fő/ vagy változott meg /40 fő/ a pályaelképzelése. Ebben az esetben a válaszlehetőségek között direkt módon is megfogalmaztuk az orientációs foglalkozást. E kérdés kitöltésénél azt az utasítást adtuk, hogy több választ is bekarikázhatnak. Így a kapott százalékos értékek csupán azt mutatják, hogy az egyes válaszlehetőségeket hányszor jelölték meg mint az elképzelés kialakulását, illetőleg megváltoztatását befolyásoló hatást.

XVIII.sz. táblázat

A gimnáziumban kialakult vagy megváltozott
elképzelések

Hatások	A szavazatok száma	A megkérdezettek százalékában /N=132/
A következő tantárgyak ...	93	70,4
Orientációs foglalkozás	68	51,4
Korrekción foglalkozás	-	-
Egyik tanár	17	12,9
Osztályfőnökök	2	1,5
Szülők	33	25,0
Barátok, osztálytársak	10	7,6
Felnőtt ismerősök	17	12,9
Egyéb	20	15,1

A gimnáziumban kialakult vagy megváltozott elképzelé-

sekben a tanulók egyes tantárgyaknak tulajdonítják a legnagyobb szerepet. A másik legtöbb szavazatot az orientációs foglalkozások kapták. Ennek természetesen nagyon örülünk, hiszen ez azt jelenti, hogy betöltik a nekik szánt szerepet. Bebizonyosodott ez már akkor is, amikor közvetett módon kerestük az orientációs foglalkozások hatását, és most a választások száma is igazolta. Véleményünk szerint akkor, amikor az orientációs foglalkozásokról beszélünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a foglalkozások tantárgyakban, tanárokbán realizálódnak. Így az orientációs foglalkozások hatékonyságát vizsgálva akkor lesz teljes a kép, ha a tantárgyak, az osztályfőnökök és a tanárok hatását is ide tartozónak vesszük.

E kezdeti tájékozódás alapján nagyon kedvezően ítélni tudjuk meg a fakultatív képzési rendszer első szakaszának a hatékonyságát.

Érdekes lesz figyelemmel kísérnünk a fakultatív képzési rendszerben részt vevő tanulókat abból a szempontból, hogy az orientációs foglalkozásokon túl a választott tantárgyblokkok hogyan segítették pályaválasztásukat; továbbtanulásukat, illetőleg társadalmi beilleszkedésüket, munkába állásukat.

Maga a képzési rendszer megoldja-e a gimnázium kettős funkciójából fakadó ellentmondásokat, problémákat? Vajon mennyiben válik ez a rendszer a jövő modelljévé? E kérdésekre választ csak a további, többszempon্তু vizsgálatok adhatnak.

Az indulást mindenesetre nagyon kedvezően ítéldhetjük meg, hiszen a legégetőbb problémák: a kettős funkció betöltése, a tanulók önismeretre nevelése már a kezdeti szakaszban fölmerültek és az ezek megoldását szolgáló foglalkozások úgy tűnik, betöltik a nekik szánt szerepet. /Mind az első, mind a második osztályosok kérdőívében kértük a tanulókat, írják le, mit tudnak a fakultatív képzési rendszerről. E kérdés értékelése nem tartozik szorosan témánkhoz; a válaszokat más formában kívánjuk feldolgozni./

Jelen munkánkban iskolarendszerünk egyik kritikus pontját, a gimnáziumot vizsgáltuk meg abból a szempontból, hogy mennyiben adekvátak az iskolatípus és az ott tanulók céljai. Hangsúlyoztuk, hogy e kérdést csakis egy folyamatba beillesztve lehet szemlélni. Mint ahogy e folyamat kezdete a gimnázium megkezdése előtti időszakra, az általános iskolai évekre esik, úgy a gimnázium befejezése sem jelent lezárást, a folyamat befejeződését. Itt is tovább kell lépünk, és nemcsak addig, hogy a továbbtanulókat felvették-e a választott intézménybe / ide értve a szakmunkásképző intézeteket is / , az érettségi után munkát vállalni szándékozóknek sikerült-e az előzetes elképzeléseknek megfelelő munkakörben elhelyezkedniük.

Hiszen egy iskolatípus, így a gimnázium céljában is megfogalmazódik egy sokkal általánosabb feladat: a tanulóknak a társadalomba való harmonikus beilleszkedése. Ebből a szempontból pedig indifferens, hogy mely területen kezdi meg a társadalomért munkálkodást.

Eme általános célt szem előtt tartva szükségesnek látjuk vizsgálatunk alapján néhány pedagógiai probléma megragadását.

Elemzésünk során végig különbséget tettünk általános és szakosított tantervű osztályok között. Adataink meggyőzően támasztották alá e szétválasztás helyességét, hiszen az értékeléskor más-más tendenciát figyelhettünk meg a kétfajta osztálytípusban. Ugyanakkor a számszerű adatokon túl pedagógiai szempontból is figyelemre méltó különbséget fedezhetünk fel a kétfajta osztálytípus között.

Mindenek előtt a szociális háttér, az a szubkultura, amelyből a tanuló az adott típusu gimnáziumi osztályba érkezik, már önmagában meghatározó szelektáló tényezővé válik. Az általános tantervű osztályok tanulói összetétele az elképzeléseket tekintve is meglehetősen heterogén.

1. Ebbe a típusu osztályba irányulnak azok a tanulók, akiknek speciális humán érdeklődésük van, és ennek megfelelő tagozatot nem találnak / magyar, történelem /.
2. A tagozatos osztályok színvonalának megfelelő általános iskolai képzés hiányában azok a tanulók is ezt a típusu gimnáziumi osztályt választják, akik tanyai, falusi vagy akár külterületi általános iskolában fejezték be a tanulmányaikat.
3. A gimnáziumok és a szakközépiskolák különböző tagozataira bejutni nem tudó tanulók útja is az általános tantervű osztályba vezet.
4. Végül ide jelentkeznek döntő többséggel azok az általános iskolát végzettek is, akiknek semmiféle pályaelképzelése nem alakult ki a 8. osztály befejezése után.

Ezzel szemben a szakosított tantervű gimnáziumi osztályba főleg azok irányulnak, akik számára az adott tagozaton való tanulás jelenti a pályaelképzelés megvalósulásához vezető utat.

A fentiekből nyilvánvalóvá válik, hogy a tanulók polarizálódnak az osztálytípus szerint, amely mögött a szociális összetétel különbségét is megtaláljuk. Így tehát ha szándé-

kaikban nem is, ténylegesen azonban hátrányos helyzetbe kerülnek az általános tantervű osztályba járó tanulók. / Utalunk itt a bejáró tanulók problémájára, akik kollégiumi férőhely híján még a közösségi élet különböző szinterein sem tudnak tevékenykedni - hátrányuk egyre nő. /

Itt kell szólnunk arról a pedagógiai környezetről, amelyben a különböző típusú gimnáziumi osztályok működnek.

A gimnáziumokban az az egészségtelen pedagógiai gyakorlat alakult ki, hogy a minden szempontból heterogén összetételű általános tantervű osztályokban a pedagógusok az igény-szintet leveszik. Ennek következtében alakul ki az a diszkrimináció, hogy az a néhány tanuló sem tudja a képességeit maximálisan kibontani, akiben potenciálisan benne rejlik a minél többet tudni vágyás ambíciója. Ezekben az osztályokban a továbbtanulni szándékozó tanulók versenytárs nélkül maradnak osztálytársaik körében, ugyanakkor a pedagógusok többsége sem törekszik arra, hogy ezeknek a tanulóknak a körét bővítse. Ehelyett azt az egyszerűbb megoldást választják, hogy ezeket a tanulókat favorizálják. Eme általános pedagógiai gyakorlat oda vezet, hogy az amúgy is hátrányosabb helyzetből induló általános tantervű osztályba járók hátrányát a pedagógiai környezet nem is igyekszik csökkenteni, így ezek a hátrányok rögzülnek. Elemzésünk, értékelésünk során ezért tulajdonítottunk oly nagy jelentőséget az osztálytípus szerinti megkülönböztetésnek, hiszen a nevelésszociológiai háttér figyelembe vételével társadalmi horderejű kérdéssé válik. Éppen azoknak a tanulóknak nem ad perspektívát a gimnázium, akik érettségi

utáni terveik kialakításában a leginkább rászorulóknak erre. E kérdés megint azért érdekes, mert amikor állítjuk, hogy a társadalmi mobilitás, ezen belül az intergenerációs mobilitás legfontosabb csatornája az iskola, akkor azt látjuk, hogy a lehetőségek egyenlőtlensége esetünkben a gimnáziumban tanulás / az egyik vagy másik típusú gimnáziumi osztályba kerüléssel máris a legteljesebb egyenlőtlenséggé válik.

Az általános tantervű osztályba járó tanulók helyzete két oldalról predestinálódik: egyrészt az osztályközösségen belülről, másrészt az őket körülvevő pedagógiai környezet következtében. Eme indulási egyenlőtlenség vezet el azután odáig, hogy minden tekintetben kiéleződnek a különbségek az osztálytípusok között a negyedik osztály végéig.

Az eddig elmondottakat igazolandó forduljunk ismét a tanulmányi átlageredményekhez! Hasonlítsuk össze, milyen arányeltolódás következett be az egyes átlagokkal behatárolt csoportokban az általános iskola befejezésétől a gimnázium harmadik osztályáig! Bár itt sem azonos populációról van szó, az összehasonlítást mégis indokoltnak, jellemzőnek tartjuk témánk, kérdésfeltevésünk szempontjából.

/ Az összehasonlítást a III.sz. és az V.sz. táblázat alapján végeztük el. / / XIX.sz. táblázat /

A tanulmányi eredmények csökkenése természetes folyamat iskolaváltás esetén. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a gimnáziumi eredmények már egy stabil, beállt képet tükröznek, túl az iskolaváltás kezdeti nehézségén.

XIX.sz.táblázat

Az általános iskolai és a gimnáziumi
tanulmányi eredmények egybevetése

4,7 - 5				3,7 - 4,6			
	ált.i.	gimn.	különbség		ált.i.	gimn.	különbség
Ált.							
tant.	21,7	6,9	- 14,8	55,9	38,3	- 17,6	
Humán							
tag.	35,6	24,6	- 11,0	56,9	54,7	- 2,2	
Reál							
tag.	40,3	26,0	- 14,3	49,8	60,6	+ 10,8	
<hr/>							
2,7 - 3,6				2,7 alatt			
	ált.i.	gimn.	különbség		ált.i.	gimn.	különbség
Ált.							
tant.	19,9	48,4	+ 28,5	2,5	6,4	+ 3,9	
Humán							
tag.	19,9	20,2	+ 0,3	0,5	0,5	-	
Reál							
tag.	9,5	13,4	+ 3,9	0,4	-	- 0,4	

Érdekes módon a legkisebb visszaesést a humán tagozatosoknál találjuk a 4,7 - 5 átlageredményűek csoportjában. Arányait tekintve a legnagyobb a különbség az általános tantervű osztályba járóknál, nem sokkal kisebb a reál tagozaton sem.

E csoportnál még nem válnak jellemzővé a különbségek, annál inkább a 3,7 - 4,6 , valamint a 2,7 - 3,6 átlageredményüeknél. E két, tanulmányi átlagokkal behatárolt csoportnál válnak szembetűnővé azok a különbségek, melyek pedagógiai vetületeit fentebb tárgyaltuk.

Az ugynevezett "jó tanulók" csoportjánál az általános tantervű osztályba járó tanulóknak még jelentősebb arányban csökken a tanulmányi átlageredménye, mint a legjobbaknál. Ugyanakkor ez a csökkenő tendencia a humán tagozaton már nem olyan jelentős, a reál tagozaton viszont azt figyelhetjük meg, hogy a legjobbak csoportjából kikerülőknak, csaknem valamennyinek sikerült stabilizálnia helyét a "jó tanulónál". Ezt bizonyítja a negatív és a pozitív előjelű arányok viszonylagos kiegyenlítődése.

Ezzel szemben az általános tantervű osztályba járóknál ezt a viszonylagos kiegyenlítődést a "közepesek" csoportjában találjuk meg.

Ismételten szeretnénk hangsúlyozni, hogy ezt nem tartjuk természetes folyamatnak. Véleményünk szerint a kiegyenlítődés a tanulmányi eredmények tekintetében az általános tantervű osztályba járóknál is létre jöhetne a "jó tanulók" szintjén, azonban megfelelő tanári irányítás hiányában kellő következetességgel nem valósulhat meg. A hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása helyett a közepesek szintjére szállítják le sok esetben a követelményeket. Az összehasonlításból világosan kitűnik, hogy míg a tagozatos osztályok esetében a többséget a "jók" alkotják, addig az általános

nos tantervű osztályokban a "közepesek" vannak többségben. Azok a "közepesek", akikben meggyőződésünk szerint potenciálisan megvan a lehetőség valamilyen irányban való kibontakozásra.

Tehát a tanulók társadalomba való harmonikus beillesztése mint általános cél nem ölt konkrét formát a gimnáziumi képzésben. E megállapítás azonban nemcsak az általános tantervű osztályba járókra vonatkozik. Ezzel kapcsolatban két dologra szeretnénk utalni:

1. A két kiemelt gimnázium tanulóinál megfigyelhettük, hogy a jelentkezési lapok kitöltésekor jelentősen megváltoztak az érettségi utáni szándékok a harmadik osztályos elképzelésekhez képest. E változást mindkét típusú osztályban megfigyelhettük, az arányokban volt csupán különbség. Az a tény, hogy fél év alatt így megváltoztak az elképzelések arra utal, hogy a gimnáziumban eltöltött évek során nem történt meg kellő mértékben a tanulók önismeretre nevelése, a realitások megismertetése.
2. Az előzőekkel függ össze a másik tény is. Mindkét típusú osztályban magas azoknak az aránya, akik előzetes elképzelésük sikertelensége esetén nem tudják, mihez kezdenek az érettségi után. Ez a bizonytalanság megint azt mutatja, hogy a gimnázium tulajdonképpen a pályairányító munkáját nem látja el tökéletesen, nem orientálja a tanulókat arra, hogy az előzetesen elképzelt pálya mellett ugyanazon

pályasávon belül más elképzeléseket is kialakítson, éppen a realitás jegyében. A gimnázium tehát nem alakított ki a tanulóban valami biztosat pályaelképzelésével kapcsolatban, ezért válnak annyian bizonytalanná egyrészt a jelentkezési lapok kitöltésénél, másrészt az esetleges kudarc utáni elképzeléseknél.

Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy jelen állapotában a gimnáziumi képzés korszerűsítésre szorul. E korszerűsítés megtörténhet a régi struktúrán belül is, azonban végső megoldást egy új gimnáziumi képzési struktúrától várhatunk. Gondolunk itt a fakultatív képzésre, melynek kezdeti eredményei éppen a felvetett problémákkal kapcsolatban nagyon biztatóak.

Vizsgálatunkat éppen ezért nem tekintjük lezártnak. Ugy érezzük, hogy a felvetett problémákra válaszolni csak akkor tudunk, ha longitudinális vizsgálat keretében megismerjük egy tanulócsoport elképzeléseit, megpróbáljuk felderíteni a változást kiváltó okokat. E csoport kiválasztása tulajdonképpen már meg is történt. A fakultatív képzésben részt vevő tanulókat már a gimnáziumba lépéskor megismertük. Az ő sorukat szeretnénk figyelemmel kísérni, beállítódásukat nyomon követni, mindezt természetesen az új képzési struktúra függvényében, egymással való kölcsönhatásukban. Ebben a folyamatban a gimnáziumnak mint iskolatípusnak döntő szerepet tulajdonítunk, mert véleményünk szerint is : " Az iskola a szocialista társadalmi tudat kialakításának és fejlesztésének egyik legfontosabb területe. Itt nem elég csupán ismereteket adni a tanulóknak, hanem olyan emberekké kell nevelni őket,

akik életük céljának a munkát, az aktív tevékenységet, az alkotást választják, a szocialista társadalom őszinte hívei s egyéni boldogulásukat is a társadalom jobbá, gazdagabbá tételével akarják megvalósítani, s belső meggyőződésből vállalják a küzdelmet - a társadalom fejlődéséért - a visszahúzó erők ellen. Éppen ezért az oktatásnak mindenekelőtt olyan készségeket kell kialakítania, amelyek segítségével a fiatalok önállóan és biztonságosan meg tudják különböztetni a lényegest a lényegtelenről, a haladót a maraditól, az igazat a hamistól.

Az értelmes emberi élet útjának egyengetése a szocialista társadalom legfőbb céljai közé tartozik." 38

A Magyar Szocialista Munkáspárt alapvető feladatának tartja és tartotta az iskolával szemben támasztott igények rendszeres felmérését, hiszen az oktatásügy nagy jelentőségű társadalmi kérdés.

"...nagy horderejű kérdésnek ítéljük az oktatásügyet, mindezekelőtt azért, mert hatással van milliók és milliók életére és jövőjére. A társadalom holnapja nem utolsósorban azon múlik, hogy milyen a mai közoktatási rendszer." 39

Aczél György szavai a mi feladatainkat is mutatják. Kutatásainkkal társadalmunk holnapjához kívánunk hozzájárulni.

---

38. Kardos József-Dr. Kornidesz Mihály: Szocialista társadalom-korszerű iskola

Kossuth Könyvkiadó, 1975. 11-12.o.

39. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai.

Válogatott dokumentumok gyűjteménye
Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 20.o.

Bibliográfia

- Aczél Istvánné: Az 5+1-es oktatás eredményei és feladatai
Köznevelés XVII. évf. 13.sz.
- Ágoston György: Gondolatok a korszerű oktatásról
Pedagógiai Szemle 1973/4.sz.
- Ágoston György-Nagy József-Orosz Sándor: Mérések módszerek
a pedagógiában
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.
- A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai
Kossuth Könyvkiadó, 1974.
- A szociológiai felvétel módszerei
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,
Budapest, 1968.
- Bakonyi Pál: Az iskolarendszer modelljének vázlata
MTA Pedagógiai Kutató Csoport Közleményei
- Bakonyi Pál: Tanterv és képességfejlesztés
Köznevelés 1973/28.sz.
- Barek István: A pályaválasztási tanácsadás és a középiskolai
tanulók továbbtanulásra történő előkészí-
tésének problémája
Borsodi Művelődés 1964.
- Barkóczy Ilona-Putnoky Jenő: Tanulás és motiváció
Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.
- Coombs, Ph.H.: Az oktatás világválsága
Tankönyvkiadó, Budapest, 1971.

Csepeli György-Hegedűs T.András-Kozma Tamás: Az oktatásügyi
szervezetkutatás lehetőségei

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.

Csirszka János: Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai
Tankönyvkiadó, 1961.

Csirszka János: Pályalélektan

Gondolat, Budapest, 1966.

Dr.Fekete György: A pályaaorientációs iskolarendszer modellje

MTA Pedagógiai Kutató Csoport Közleményei

Ferge Zsuzsa: Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi
meghatározottsága

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.

Ferge Zsuzsa: Az iskolarendszer továbbfejlesztésének egy
variánsa

MTA Pedagógiai Kutató Csoport Közleményei

Ferge Zsuzsa: A pedagógusok képe az iskola társadalmi szerepéről
Valóság 1973/2.sz.

Ferge Zsuzsa: Társadalmunk rétegződése

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,

Budapest, 1969.

Gal,Roger: Hol tart a pedagógia?

Gondolat Kiadó, 1967.

Gazsó Ferenc: Iskolarendszer és társadalmi mobilitás

Kossuth Könyvkiadó, 1976.

Gáspár László: Világnézetünk strukturája és a komplex tárgyak

Köznevelés 1973/28.sz.

- Goncsarov, N.K.: A képzés és a nevelés differenciálása és individualizálása ma. A neveléstudomány módszertana c. kötetben
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.
- Greza Ferenc: A tantárgyi integráció lehetőségei
Köznevelés 1973/17.
- Győri György: A természettudományos nevelés távlatai. Beszélgetés Marx György egyetemi tanárral
Köznevelés 1973/16. sz.
- Horváth Márton: Törvényhozás után
Köznevelés XVII. évf. 21.sz.
- Jakabné Szilágyi Klára: Pályaválasztás - iskolaválasztás
Pályaválasztási Tanácsadás 1972/2.sz.
- Jóboru Magda: A középiskola holnapja
Köznevelés 1973/13.sz.
- Kelemen László: Iskola, hivatás, tehetség
Pedagógiai Szemle 1974/6.sz.
- Kelemen László: Pszichológiai szempontok a tananyag tervezésében
Pedagógiai Szemle 1974/4.sz.
- Kiss Árpád: Iskolarendszerünk fejlődése és a középiskola
Köznevelés 1973/3.sz.
- Kiss Árpád: Korszerű műveltség - és tananyagkorszerűsítés
Pedagógiai Szemle 1973/4.sz.
- Dr. Kornidesz Mihály: Közoktatáspolitikánk időszerű kérdései
Párélet 1971/8.sz.

Közüktatásunk tartalma és az egyetemes művelődés. Műveltségünk alapjai

Köznevelés, 1974/4.sz.

Láng Lajos: A középoktatás hazánkban

Budapest, 1886.

Kiadja az MTA

Lick József: Személyiség és filozófia

Kossuth Könyvkiadó, 1969.

Ligetiné Verebély Anna-Mihály Ottó-Vajó Péter: Alapelvek a

köznevelési rendszer távlati fejlesztési koncepciójának kialakításához

Magyar Pedagógia 1975/3.sz.

Ligetiné Verebély Anna: Az iskolának mint működő szervezetnek néhány alapvető jellemzője

Pedagógiai Szemle 1974/10.sz.

Ligetiné Verebély Anna: Iskolarendszerünk egyik lehetséges modellje

MTA Pedagógiai Kutató Csoport Közleményei

Lukács Sándor: Beszámoló egy reformkísérletről

Budapesti Nevelő 1972/2.sz.

Lukács Sándor: Egy négyéves kísérlet mérlege

Valóság 1974/9.sz.

Lukács Sándor: Zárt osztálykeret vagy választható tárgyak?

Köznevelés 1973/4.sz.

Magyarország közoktatásügye az 1915-18. években

Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai

Részvénytársulat Könyvnyomdája 1924.

Markusevics, A.I.: Az oktatás korszerűsítése a tudományos-műszaki forradalom korában. A neveléstudomány módszertana c. kötetben
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

Marx György: Kimerithetetlen anyag
Magvető Kiadó, Budapest

Mérei Ferenc: A pályaválasztás lélektana
Budapest, Unitas Kiadás

Munkára és pályára nevelés. Elvek, tapasztalatok, távlatok
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

Nagy József: A középfoku képzési rendszer fejlődési tendenciái és távlati tervezése
Kossuth Könyvkiadó, 1972.

Nagy József: A tízosztályos iskolarendszerről
Valóság 1971/9.sz.

Nagy József: Iskolastruktúránk távlati fejlesztési koncepciójáról
MTAPedagógiai Kutató Csoport Közleményei

Nagy Sándor: A korszerűség értelmezése az oktatásban
Pedagógiai Szemle 1973/4.sz.

Pályaválasztási Felelősök Kézikönyve
A Munkaügyi Minisztérium Kiadványa

Pedagógiai kutatások az iskolai oktatási rendszer és szerkezet fejlesztésének szolgálatában. Összeállítás a TIT XI. Szegedi Pedagógiai Nyári Egyetemén elhangzott előadásokból
Szeged, 1974.

- Petrikás Árpád: Az iskola társadalompedagógiai funkciója.
Iskola és környezet c. kötetben
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.
- Rapai Nándor: Hogyan segítik a tömegkommunikációs eszközök a
pályaválasztást?
Pályaválasztási Tanácsadás 1971/2.sz.
- Rókusfalvy Pál: Pályaválasztás, pályakezdet, beilleszkedés
Magyar Pedagógia 1969/3.sz.
- Simon Gyula: A gimnázium kettős szerepe
Köznevelés 1973/9.sz.
- Széchy Éva: Oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének néhány
kérdése
Magyar Pedagógia 1969/1-2.sz.
- Szent-Györgyi Albert: Az élet jellege
Magvető Kiadó, Budapest
- Takács László: Merre tartanak a közös szervezésű iskolák?
Köznevelés 1973/12.sz.
- Veress Judit: A magyar iskolarendszer fejlődésének vázlata
1945-1969.
Magyar Pedagógia 1970/2.sz.
- Welker Ottó: Merre tart a gimnázium?
Köznevelés 1972/18.sz.

Név: .....

Osztály: .....

K É R D Ő I V

Az I. osztályosok pálya- és továbbtanulási irányulása

1. Az általános iskola befejezése után miért gimnáziumba jelentkezted?
  - a. továbbtanulásra készülök
  - b. más iskolatípusba jelentkeztem, de oda nem vettek föl
  - c. nem volt határozott elképzelésem arról, hogy mi akarok lenni
  - d. más indokom volt, éspedig: .....
2. Kinek a tanácsára jelentkezted gimnáziumba?
  - a. magam döntöttem
  - b. szüleim tanácsolták
  - c. tanárain tanácsolták
  - d. barátain, osztálytársaim hatására
  - e. mások hatására
3. Van-e már elképzelésed arról, hogy mi akarsz lenni?
  - a. van, éspedig: .....
  - b. nincs
4. Röviden írd le, hogy mit tudsz a fakultatív rendszerű képzésről, vagyis arról, amelyben te fogsz részesülni a gimnáziumban!

Név: .....

Osztály: .....

K é r d ő i v

A II. osztályosok pálya- és továbbtanulási irányulása

1. Az általános iskola befejezése után miért gimnáziumba jelentkezted?
    - a. továbbtanulásra készülök
    - b. más iskolatípusba jelentkeztem, de oda nem vettek föl
    - c. nem volt határozott elképzelésem arról, hogy mi akarok lenni
    - d. más indokom volt, és pedíg: .....
  2. Kinek a tanácsára jelentkezted gimnáziumba?
    - a. magam döntöttem
    - b. szüleim tanácsolták
    - c. tanáraink tanácsolták
    - d. barátaim, osztálytársaim hatására
    - e. mások hatására
  3. Az általános iskola befejezésekor volt-e elképzelésed arról, hogy mi akarsz lenni?
    - a. igen volt, és pedíg: .....
    - b. nem volt
  4. Ha volt, akkor a gimnáziumban eddig eltöltött idő hogyan befolyásolta az elképzelésedet?
    - a. megerősítette, mert .....
    - b. megváltoztatta, mert .....
    - c. nem befolyásolta, mert .....
  5. Ha nem volt, akkor a gimnáziumban eddig eltöltött idő alatt alakult-e ki valamilyen elképzelésed arról, hogy mi akarsz lenni?
    - a. igen
    - b. nem
  6. Ha a gimnáziumban alakult ki vagy változott meg az elképzelésed, akkor minek vagy kinek a hatására?
    - a. a következő tantárgy/ak/ hatására: .....
    - b. az orientációs foglalkozás hatására
    - c. a korrekciós foglalkozás hatására
    - d. egyik tanárom hatására
    - e. osztályfőnököm hatására
    - f. szüleim hatására
    - g. barátaim, osztálytársaim hatására
    - h. felnőtt ismerőseim hatására
    - i. egyéb hatásra: .....
- /Ennél a kérdésnél több választ is bekarikázhatsz!/
7. Röviden írd le a lap tuloldalán, hogy mit tudsz a fakultatív rendszerű gimnáziumi képzésről!